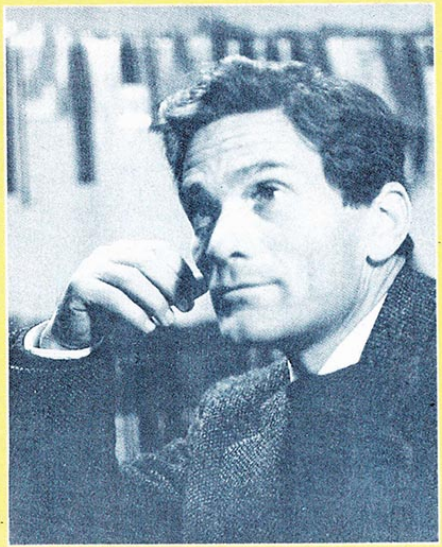
PIER PAOLO PASOLINI

Fildişi Kulenin Dışından

belge yayınları

DÜŞÜNCE DİZİSİ

LUTERCİ YAZILAR

Pasolini, ülkesindeki kültürel değişimleri incelemenin yanısıra, önlenemez bir çöküşün belirtilerini önceden görür: hümanist ve halkçı değerlerin uğradığı krizi; tüketimciliğin kandırmacalarını; otuz yıldır hükümetin başındaki politik sınıfın yıkıntılarını; tüketimciliğin sıkıntısını; kendilerini ilerici ilan eden bazı entelektüellerin mistikliklerini irdeler.

Der ki" tarihin her zaman ileriye gittiği doğru değildir; birey ve toplum geriye gidebilir, bu ilerleme de o zaman sahte bir ilerlemedir."

Pasolini, elinizdeki bu pedagojik incelemesinde, Gennariello adını verdiği / kafasında tasarladığı bir Napolili delikanlıya seslenir. Güncelliğin öne çıkmış sunularında Pasolini İtalyan yaşamının çözümlenmemiş düğümlerini bir pedagog gayretiyle, bir şairin sezgiciliğiyle çağdaş acıyı duyumsayarak göğüsler. Babalar ve oğullar arasındaki ilişki, tamamlanmamışlık, hristiyan demokrat yöneticilerin davası, partiler, okul, işkence, basın ve TV. seks gibi yaşamın her alanına yayılan konulara kafa yorar. O sıkıntılı dönemin hiçbir görünüşü, Pasolini'nin yazılarında tartışmaya açtığı düşünceleri kolaycılığa götürmemiştir. O hep ikiyüzlülüklerin, uzlaşmaların, kolay gerçeklerin içyüzünü ortaya dökecek yeterliliğe ahip olmuştur. Artık onun susan sesiyle İtalyan kültür hayatı oldukça yoksul düşmüş, renkli bir düşünürü kaybetmiştir.

Yaşantısının son dönemlerinde "Corriere della Sera" ve "Mondo" gazetelerinde yazan Pasolini'nin eserlerini şöyle sıralayabiliriz: ***Hayat Çocukları, Acı Hayat*** *adlı romanları;* ***Yeni Gençlik, Katolik Kilisesinin Bülbülü, Gramsci'nin Külleri, Kutsal Oyunculuk*** *adlı şiir derlemeleri;* ***Tanımların Tanımları*** *adlı yazınsal eleştirisi;* ***Aziz Paolo*** *ve* ***Vahşi Baba*** *adlı senaryoları.*

BELGE YAYINLARI: 145

Birinci Baskı: Şubat 1991

LETTERE LUTERANE (Torino 1976) /
FİLDİŞİ KULENİN DIŞINDAN-LUTERCİ YAZILAR /
Kapak: Zehra Şenoğuz / Dizgi: Ali Fuat Şahin - 418 66 43
Ankara / Baskı: Yaylacık Matbaası /
BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK Başmusahip Sokak
Talas Han 16/1302 Cağaloğlu - İstanbul / Tel: 511 63 20

Pier Paolo Pasolini

FİLDİŞİ KULENİN DIŞINDAN

İtalyancadan Çeviren:
Filiz Özdem

belge
yayınları

İÇİNDEKİLER

Mutsuz Gençler 7

Bolonya, Tüketici ve Komünist Kent 15

Pannella ve Boyuneğmezlik 18

Uyuşturucu: Gerçek Bir İtalyan Trajedisi 26

Fildişi Kulenin Dışında 33

Bir Polis Bekçisinin Bir Film Materyali Olarak İncelenmesi 40

İtalya'da Suçluluğu Ortadan Kaldırmak İçin İki Alçakgönüllü Öneri 49

Okul ve Televizyon Üzerine Önerilerim 56

İtalio Calvino'ya Luterci Bir Mektup 63

Bir Radikal Parti Kongresi 70

Mutsuz Gençler

Trajik yunan tiyatrosunun en gizemli temalarından biri de oğulların babalarının suçunu ödeme yazgısıdır.

Çocukların iyi, masum, dindar olmaları hiç önemli değildir. Eğer babaları suçluysa çocuklar cezalandırılmalıdır.

–Demokratik bir koro– bu gerçeğin emanetçiliğini açıklar: Ona çok doğal görünen bir biçimde / tanıtmaksızın, aydınlatmaksızın bildirir.

Yunan tiyatrosunun bu temasını kendi adıma yabancı gelen, "başka yerde" ve "başka bir zamanda" olmuş bir şey olarak kabullendiğimi itiraf etmeliyim. Kesin bir skolastik saflık olmaksızın, hep saçma bir konu, kimi zaman saf, "antropolojik anlamda saf saymışımdır.

Ama birgün geldi ki kurtuluş olmaksızın, babalar sınıfına katılmayı kabullenmek zorunda kaldım. Kurtuluş olmaksızın diyorum, çünkü çocuklar yalnız doğmadılar, yalnız büyümediler ama yetişkinlik dönemine geldiler ve onların yazgısı, onları erginleştirirken karşı konulmaz bir biçimde olması gerektiği gibi olmaya başlar.

Son yıllarda bu çocukları uzun uzadıya gözlemledim. Sonunda onlar bana her ne kadar yanlış ve acımasız görünseler de kararım şu oldu; bu, baskıdandır. Anlamak için çok uğraştım, anlamamazlıktan geldim, istisnaları gözönüne almadım, bazı değişiklikler umut ettim, tarihsel olarak düşünmeye çalıştım yani iyi ve kötü öznel yargılarının dışında onların gerçeğini anlamaya çalıştım. Ama hiç yararı yoktu. İzlenimim bunun

nedeninin baskı olduğudur. İzlenimler değişemezler Onlar da tarihseldir. Denenen gerçektir (bizim kendi kendimize gösterebileceğimiz içtenliksizliğe karşın). Sonunda, yani bugün 75'lerden önceki günlerde izlenimim, yineliyorum baskı olduğudur. Ama, belki baskı sözcüğü yanlış bir sözcük (Belki de bu yunan tiyatrosunun dilbilimsel bütününe başlangıçta böyle yanlış geçti.). Bunu belirlemek zorundayım, baskıdan daha çok, aslında izlenimim bir "sevgi bitimi" dir, sevgi bitimi ki nefrete yer vermez ama baskıya evet.

Benim gençlerde kınayacağım genel, uçsuz bucaksız, karanlık şeyler var. Bu şeyleri sözcükler tanımlamaya yetmiyor: varoluşta, "duyguları denemede" mantıksızca beliriyor.. Şimdi, bundan sonra ben –ideal baba –tarihsel baba– çocukları baskı altına alıyorum; doğal olarak bunun sonucunda herhangi bir biçimde onların cezalandırılması düşüncesi onaylanmış oluyor.

Yaşantımda ilk kez, içten ve kişisel bir mekanizma sayesinde, atinalı koronun "çocukların cezalandırılmasını" çok doğalmış gibi zorlayan o korkunç, soyut yazgıcılığını vicdanımda özgürleştirmeyi başarabiliyorum.

Yalnızca, bir sürü hatırlanmak istenmeyen şey ve derin bir bilgelikle donanmış olan koro, çocukların cezalandırılmasının "babaların suçu" olduğunu ekliyordu.

Öyleyse bir dakika bile duraksamaksızın onaylıyorum: yani kişisel olarak bu suçu kabulleniyorum. Eğer ben çocuklarımı baskı altına alıyorsam (onlara karşı bir sevgi bitimi nedeniyle) o halde onların cezalandırılmasını varsayarsam, minicik bir kuşkum yok... onların başına gelecek, benim suçumdur. Babalara

göre. Babalardan birine göre. Kendini önce faşizmden, sonra kleriko * faşist bir rejimden sorumlu tutan, onun gözboyayıcı, kandırmaca demokratikliğini ve en sonunda erkin yeni biçimini, tüketimlerin erkini, yıkıntıların en sonuncusunu, yıkıntıların yıkıntısını kabuleden bir baba.

Demek ki faşizm, babaların suçu yüzünden, çocukların ödemek zorunda olduğu bedeldir; hem eski, hem de tamamen yeni biçimleriyle–acaba yeni biçimlerin geçmişte eşdeğerli örneklerine rastlamamak mümkün mü?

Suçun bu olduğunu kabullenmek güç benim için. Belki de kişisel ve öznel nedenlerden. Ben, kendi adıma her zaman antifaşist oldum. Hatta Marx'ın gerçekte Manifesto'sunda ermişçesine sözünü ettiği zamanın kapitalizmini, bunun yeni erkini bile asla kabullenmedim. Suçu bununla özdeşleştirmek bana öyle geliyor ki konformistik** ve fazla mantıkçı yani tarihsel olmayan bir tavır.

Çevremde bilgiçlerin 'skandal" deyişlerini ve her söyleyeceğime yapıştıracakları cevaplarını duyar gibiyim: Çocuklarımızdaki, yenilikten kaynaklanan – dramatik de olsa–öğeleri anlamak istemeyen, onların her ne olursa olsun yaşamın kendisi olduğunu anlamayı bilmeyen tutucudur, gericidir, halk düşmanıdır. Düşünüyorum da pekala benim de yaşama haklarım var, baba olmakla birlikte ben de bir oğulum. Bundan başka yaşam benim için mükemmel bir biçimde açıklanabilir. Örneğin yeni nesilde cesaretin keşfedilmesi ki, bunu ben de onların tavrında duyumsuyorum. Yaşam herşeyden önce aklın gözüpek denenmesine dayanır;

---

* *Klerikalizm:* Dinadamları erki ve bu siyasanın yandaşlığı.

** *Konformizm:* Yaygın görüşlere uyma.

ama elbette önyargılarla değil, en azından yaşamdan alınmış önyargılarla ve bu da saf bir 'sıradan insan' felsefesidir. Gerçekliğin düşmanı olmaktansa halk düşmanı olmak daha iyidir.

Çevremizdeki çocuklar, özellikle daha gençler, yeni yetmeler hemen hepsi birer mostralık gibi. Dış görünüşleri teröristi andırıyor, eğer teröriste benzemiyorsa, genel görünüşleriyle iç daraltıcı bir mutsuzluk içindeler. Saç-sakal berbat bir durumda, karikatür gibi, yüzler solgun, sönük gözler-sanki barbarca bir başlangıç için seçilmiş maskeler, hem de gayet renksiz. Ya da acıma duygusu vermeyen özenli bilinçsiz bir bütünlüğün maskeleri.

Gettodaki babaları uzaklaştırmak için babalara doğru kurulu engeli yükselttikten sonra, bu kez onlar kendilerini karşı gettoda kapatılmış bulurlar. Daha iyi durumlarda, o gettonun dikenli tellerine asılı kalmış, cesaretsiz –belki de konuşacak güçleri olmadığından– bakışlarıyla bir şeyler isteyen umutsuz dilenciler gibi bize bakakalırlar. Ne daha iyi, ne de daha kötü durumlarda her ifadeden yoksundurlar; etten yapılmış bir anlamsızlıktırlar. Gözlerini sürekli kaçırırlar, düşünceleri sürekli başka yerlerdedir, çok saygıya ve saygısızlığa, çok sabıra ve sabırsızlığa birlikte sahiptirler. Onlar 10 - 20 yıl önceki yaşıtlarından daha fazla şey öğrendiler ama yeterince değil. Bütünlük bir ahlak sorunu değildir artık, başkaldırı onaylanmıştır. Daha kötü durumlarda onlar gerçek birer canidirler. Bu caniler kaç tanedir? Aslında bunların hepsi cani olabilir. Sokakta rastlanılan her gençlik grubu bir caniler çetesi olabilir. Onların hiçbirinin gözlerinde ışık yok: yüz çizgileri hiçbir kişisel özelliği yansıtmayan otomatik taklitler. Basma kalıplık onları sadakatsiz kılar. Sessizlikleri

ürkek bir yardım çağrısını önceden görebilir ya da bir bıçak yarasını. Artık edimlerinin sahibi değillerdir, kaslarının da. Neden ve etki arasındaki uzaklığın hangisi olduğunu pek iyi bilmezler. Büyük bir skolastik eğitimin ve koşulları iyileştirilmiş bir yaşamın dış görünüşü altında, ilkel bir kabalığın gerisine düştüler. Bir yandan daha iyi konuştuklarında dilleri düşük düzeyde, ortalama bir italyancadır, diğer yandan dili iyice yozlaştırırlar, eski, anlaşılmaz diyalektler kullanırlar, ya da terbiyesiz naralar atarken birdenbire susuverirler. Gülümsemeyi ya da gülmeyi bilmezler. Pis pis sırıtırlar ya da kıkırdayıp dururlar. Bunların arasında seçkin çevreden soylu kişiler de vardır ve doğal olarak bunlara benim okurlarımın çocukları da dahildir. Ama benim şu okurlar, kendi çocuklarının mutlu gençler olduğunu doğrulamayacaklardır (bazı aptal gazetecilerin inandıkları ve yineledikleri gibi, nazi kamplarındaki görevli fa-şistler gibi yasak tanımaz ve bağımsızca davranan). Erkek dünyasında, sahte bir anlayışla kadınlara da işlevler yüklendi. Kadınlar genelde ve kişisel olarak daha üstünler: aslında onlar gerginliğin, özgürlüğün, fetihin gününde yaşıyorlar (aldatıcı bir biçimde olsa da). Ama genel çerçevede gerileyen konumunda olunca işlevleri bitiyor. Çünkü "hediye edilmiş" bir özgürlük elbette genç kadınları yüzyıllardır alışılagelmiş uygulamalar karşısında üstün kılmaz.

Bir zamanların parmakla gösterilir sayıdaki kültürlü gençlerinden geriye kalanlara imrenmek gerek çünkü onlar çok cefa çektiler. Onlar 10 - 20 yıl önceki kendi benzeri gruplardan, çevrelerindeki çoğunluğun şimdiye dek yalnızca olumsuz hem de acımasızca olumsuz oluşu nedeniyle, daha şanslı, incelmiş, biçimlenmiş sayılırlar.

Demek ki çevremizde gördüğümüz çocuklar "cezalandırılmış" çocuklardır: kendi mutsuzluklarıyla "cezalandırılmış" ve gelecekte kimbilir hangi kırımlardan geçecek çocuklar (bu bizim yokedemediğimiz bir duyumsamamızdır.)

Bu çocuklar bizim yüzümüzden cezalandırıldı, yani biz babaların. Doğru değil mi? Bu, gerçekte, modern okuyucu için yunan tiyatrosunun baskın nedeninden dolayı yanıtlanmamış bir sorudur.

Pekala doğrudur o zaman. Modern okuyucu en sonunda ve trajik bir biçimde Atina'nın antik demokratik korosunun: çocuklar babalarının suçunu ödemelidir, sözünü, mantıksız ve zalim bir körlükle onaylayacak bir deney yaşamıştı. Aslında babaların suçundan kurtulamayan çocuklar mutsuzdurlar. Suçluluğun daha kararlı ve affedilmez bir belirtisi yok; mutsuzluktan başka. Tarihsel, politik, ahlakdışı anlamda çocuklar haklı çıkarılsalardı çok kolay olurdu. Bu olayda babalar yanlışlık yaptılar. Bu çok çirkin, rahatsız edici ve insanlıkdışı. Bu olumsuz soyaçekim bir yanıyla babaları haklı çıkarırken, diğer yanıyla da onları sorumlu kılıyor. Masum çocuk yoktur. Suçlu Thyestes'tir*, ama böylece çocukları da suçludur. Doğrudur ki onlar başkalarının suçu yüzünden cezalandırılmışlar ve bundan kurtulacak yetenekte, güçte olamamışlardır.

---

* Thyestes: *(Azra Erhat/Mitoloji Sözlüğü)* Atreus'la Thyestes arasındaki taht kavgası, Tanrıların Atreus'u tutması nedeniyle Atreus lehine gelişir. Atreus tahta çıkar çıkmaz Thyestes'i kovar. Ama daha sonra Atreus kardeşi Thyestes ile karısı Aerope arasındaki gönül macerasını öğrenince, büsbütün çileden çıkar. Kardeşiyle barışmış görünüp yanına çağırtır. Onun üç çocuğunu doğrar, pişirir ve babalarının önüne koyar. Thyestes farkına varmadan kendi çocuklarını yer. Atreus sonra çocukların kesik kafalarını ona gösterir. Thyestes lanetler savurur ve gider. Suç ve

Bununla birlikte sorun gerçekte hep babaların "suç" u olarak kaldı.

Ve bu özde sonuç burada önemlidir. Daha da önemlisi hem çocuklarda böyle acımasızca bir durum yaratmak, hem de sonucunda böylesine canavarca bir cezaya neden olmak, denebilir ki çok daha ağır bir suç. Babaların neden olduğu bu suç belki bütün insanlık tarihindeki en ağır suçtur. Ve bu babalar işte bizleriz. Ne kadar inanılmaz gelse de.

Önce de açıkladığım gibi, bu suçu eski ya da yeni faşizmle özdeşleştirme düşüncesinden kendimizi kurtarmalıyız / yani kapitalizmin yaptırımcı gücünden. Bugün böyle gaddarca cezalandırılan bu çocuklar (gelecekte, kesinlikle daha nesnel ve korkunç bir nedenden olacak) antifaşistlerin ve komünistlerin de çocuklarıdır.

Öyleyse faşistler ve antifaşistler, patronlar ve devrimciler, hepsi eşit biçimde suçludurlar. Gerçekten biz hepimiz, bugüne dek bilinçsiz bir ırkçılıkla, özgül bir biçimde babaların ve oğulların sözü geçtiğinde bundan anladığımız hep burjuva sınıfına dahil babalar ve oğullar olmuştur.

Tarih "onların tarihi" dir.

Bizce halk ilkel bir tarihe sahipti. Bundan çok basit bir biçimde eski kültürlerin antropolojisinin öğrettiği biçimde babalar oğullarında ete kemiğe bürünüyor ve yineleniliyordu.

---

günah dolu bir yaşama dalar. Kızı Pelopeia ile kızın haberi olmaksızın birleşir ve Aigisthos adlı oğlunu üretir. Kızıyla Aigisthos'u Atreus'un yanına gönderir. Atreus onları benimser, kadınla kim olduğunu bilmeyerek evlenir. Atreus Aigisthos'a Thyestes'i öldürme görevini verir ama o bu düzenin farkına varır ve özbabasını değil amcası Atreus'u öldürür. Bu lanet de böylece sürer gider.

Bugünse herşey değişti. Babalardan ve oğullardan sözettiğimiz zaman, babaların sözü geçtiğinde burjuvaları anlıyorsak; oğullar dediğimizde burjuva çocuklarındansa proleter çocuklarını vurguluyoruz. Yukarda çizdiğim bu, oğulların karanlık tablosu, burjuvaziyi ve halkı içeriyor.

Şu halde iki tarih birleşti. Bu, insanlık tarihinde ilk kez olan bir şey.

Bu birleşim, tüketim toplumunun işaret ettiği ve istediği biçimde oluştu: yani "gelişimin". Genelde antifaşistlerin, özelde komünistlerin böyle, benzer bir birleşime karşı oldukları söylenemez. Bu birleşimin totaliter bir yapısı vardır. –bu ilkel bir polis bastırıcılığında, önleyiciliğinde olmasa da– ilk kez gerçekten totaliterdir.

Babaların suçu şu halde yalnızca erkin kaba gücü değil, faşizmdir. Fakat o da : önce biz antifaşistler tarafından eski faşizmin bilinçten yola çıkarak rahatlıkla bizim derin içtenliğimizden onunla özgürleşmesi (Sforza'nın Fortini'yi anımsatan tümcesinde dediği gi-bi: faşistleri "bizim ahmak kardeşlerimiz" saydığımız-da); sonra ve herşeyden önemlisi rezilleşen kaba gü-cün ve gerçekierin, yeni faşizmin yoğun kırımlarının kabullenişi ki unutulmamalıdır, insan ne kadar bi-linçsizse o kadar suçludur.

Çünkü eski faşizme suç ortağı olmak, yeni faşizmin de onaylanışı değil midir?

Bu noktada içtenlikle ya da içten olmayan bir biçimde de olsa hepimizin paylaştığı bir düşünce var: dünyadaki en kötü şey yoksulluktur, o halde yoksul sınıfların kültürü, egemen sınıf kültürü tarafından temsil edilmelidir.

Başka biçimde ifade etmek gerekirse biz babaların suçu şundan oluşabilirdi: burjuva tarihinden başka tarih olmadığına ve olamayacağına inanmak.

Bolonya, Tüketici ve Komünist Kent

Niçin Bolonya'yı sözel olmayan –ve tamamen bu yüzden öylesine güçlü bir inançla donanmıştır ki hiçbir sözel ifade bunu anlatmaya yetmez– bir söylev örneği gibi ele alıyorum? Çok basit bir biçimde şöyle denebilir: Bolonya İtalya'nın "tipik" bir kenti değildir. Bolonya eşi bulunmaz bir olaydır. Ama aynı zamanda, olası ve olacağı sanılmayan gelecekteki bir İtalyan kenti için çok yararlı bir model gibi sunar kendini. Bu kentin anomalisi*, son yıllardaki tüketici gelişimin kutsal ilkelerine göre "gelişiminden" kaynaklanmaktadır; bununla birlikte komünist bir kenttir. Demek ki Komünist yöneticiler kentin kapitalist gelişiminin yüklediği sorunları göğüslemek zorunda kaldılar ... Sen, Napoli'de yaşıyorsun, bütün bu olanlar, doğal olarak sana anlaşılmaz geliyordur. Napoli'de yoksul ve karmaşık tüketici gelişimi, birbirleriyle sıkı dayanışma içindeki yöneticilerin elindedir. Bu, hemen hemen diğer tüm İtalyan kentlerinde böyledir. (Bu yüzden, senin için, bölgesel-taşrasal tüm yöneticiler basit olarak eski bozuk horgörülecek kralvekilleridir. "Kral" başka yerdedir ve orada biçim ve yöntem olarak kökten bir değişime uğramaktadır. Kralvekilleri bunu sezerler ama onların uyuşuk bilinçleri herşeyi bilmezden gelir. Herşey mükemmelmiş gibi davranırlar, oysa bu değişim sürecinde görünüş ve düşünüş olarak yeni erke geçişte geri kalmışlardır. Yani onun yeni üretim biçimlerini uyuşuk kabullenişinde çok ileri bir durumdadırlar...)

* Anomali: sapıklık, düzgüsüzlük, doğal olmamazlık.

Asıl konumuza gelelim, Bolonya'ya. O sana der ki: "Sevgili Gennariello, hayranlık duymalısın. Ben gelişimin daha da zengin kıldığı çok zengin bir kuzeyli kentim; o kadar zengin ki neredeyse bir fransız ya da bir alman kenti görünümünde. Eğer sen buraya göçetmiş olsaydın, bilincin bu olaydan kendini sürekli hayranlığa uğramaktan alamazdı. Ayrıca burada bizler komünistiz, bu yüzden de temiz ve dürüstüz. Senin geldiğin yere göre bu da bir ayrıcalıktır. Sen buraya göçetmiş olsaydın, doğal olarak kendini komünistliğe adamaktan alıkoyamazdın.

Bolonya bana diyor ki: "Kendimi senin otuz yıl önce bıraktığın Bolonya'yla karşılaştırıyorum. Bana hayranlık duyduğunu biliyorum ve beni halen İtalya'nın en iyi kenti sayıyorsun, yalnızca Venediğe göre bile daha güzel. Ama bana ilişkin bir şeylerin seni düşkırıklığına uğrattığını ya da böldüğünü biliyorum. O otuz yıl önceki gibi olmayan kent için değil bu acınma, çünkü o dokunulmaz biçimini korurken; seni düşkırıklığına uğratan, bölen bu gözlem, benim şimdiki halim. Burada gerçekten sana sözettiklerim, senin kişiliğinden ve kültüründen kaynaklanmakta. Doğrusu benim nesnel gerçekliğim senin için söyleyecek söz bulamazdı. Suskunluğumun ilk ve tek önermesi şu olabilirdi: "Ben senin için yabancı ve anlaşılmazım". Senin kişiliğine ve kültürüne ilişkin daha söyleyecek şeyim varsa o da şu olabilir; komünist partisinin burada edindiği hak edilmiş koruyucu işlevi. Bu yüzden buraya yerleşmeye eğilimlisin, burada çalışmaya... hiç olmazsa Zamboni sokağındaki doğduğun evde ya da Nosadella sokağında ergenlik dönemlerini geçirdiğin, ilk satırlarını karaladığın yerde oturmaya. Ama seni burada kalmaya yönelten bu olgu –yani benim ayrıksı bir toprak. bir ada oluşum– ayrıcalıksız yerlerde seni mutsuzluğumdan neredeyse paniğe düşürüyor. Bir kent merkezinin ve pratik olarak bütün kırsal kesimden

dışlanmış, sanayileşmiş bir bölgenin yabancılığı – bundan böyle tanıdığın hertürlü geçmişten özsel olarak farklı olan bir geleceğe yola çıkışta– doğal olarak seni allak bullak ediyor. Cumartesi akşamları çiftlerin zaferiyle, haydutların varlığıyla Latin Mahallesini anımsatan kalabalığı görmek seni altüst ediyor. Toplantılarıyla, katılımlarıyla, özyönetimleriyle bu yararlı demokratik oyun senin keyfini kaçırıyor. Ama ben, benim uluslararası tüketimin gelişimine ilişkin sorunları bölgesel komünist bir cuntaya yükleyişimin seni bütün nedenlerden daha fazla sıkıntılı ve kaygılı kıldığının farkındayım. Diyorsun ki: o, bu sorunları çözümleyeceği yerde kabulleniyor. Ve bunları kabullenirken –pratikte, ki pratik her zaman henüz söylenmemiş bir teoridir– kendine yüklenen alemi de kabulleniyor: yani ikincil ve belirleyici burjuva devriminin evrenini..." Bu İtalyan kentinin başına gelen –iyi ya da kötü– şeyler burada kabul gördü, özümsendi, uygulandı. Gelişmiş ve komünist bir kent olmakla birlikte, bu, seçeneğin olmadığı bir kent demek değildir, fakat yalnızca doğrudan doğruya kibirliliğin olmadığı bir kenttir. Tarihsel uzlaşmanın olası İtalya'sını kafamda şimdiden biçimlendiriyorum bile: olabileceklerin en olumlusunda, yani gerçekleşen bir komünist yönetimin erkinde, halk tümüyle küçük burjuvalardan oluşurdu, antropolojik olarak işçiler burjuvaziden ayıklanmış olurdu..."

Senin yaşıtlarından sözedeceğim zaman, Gennariello, bu konunun üstünde daha uzunca duracağım; burada burjuvalaşmanın psikolojisiyle birlikte aynı zamanda hep halk kültürü olarak sayılagelen barbarlık türünden gerileme olgularını ve bunun için kurallar nedeniyle tarihsel olarak yayınlanmamış başkalaştırma olgularını yeniden belirleyeceğiz.

8 Mayıs 1975

Pannella ve Boyuneğmezlik

Sevgili Pannella sen şimdi başkaldırmış durumdasın bense kırevimde oturmaktayım. Benimkine göre sen avantajlı bir durumda sayılırsın. Ama ben böylesi bir avantaja aldırmazlık etsem fazla ahlakçı bir tutum takınmış olurum ve sonuçta ikimiz de ahlakçılıktan tiksiniriz. Ayrıca seni ne denli sevdiğimi ve kayırdığımı da bilirsin.

Sana hangi konudan sözettiğimi soracak olursan; o da son seçimlerdeki komünist zaferin, komünistlerin sorumluluğunu yoğun bir biçimde artırmaktan başka bir anlamı olmadığı ulusal politik durumdur (nedenlerini göreceğiz); hristiyandemokratların yenilgisi sırasında gerçekte bu seçimlerin bir tek galibi vardı: Fanfani. İlerlemenin katıksız bir gelişme olmadığı, değerlerin mekanik ve düzeltilemez yıkılışının olmadığı gerçekten uygar bir ükede, hristiyandemokratların kaybı oyların % 10'u -20'si dolayında olmak zorunda kalırdı. % 2'si dolayında değil. Kaybın oyların % 2'sini içermesi bir olaydır: Fanfani'nin olayı. Bunun için o hala böyle güçlü kalabiliyor ve hristiyan demokrat sol kanat boşluğa gözdağı veriyor. Bundan başka iki yılda faşistlerin oyunu kesinlikle kendi taraflarında toplayacaklar: çünkü solun adamı Fanfani açıkça antifaşist eğilimini sürdürecek. Ve herşey önceki gibi sürecek: hiç değilse görünüşte, çünkü tersi bir durumda herşey kökten ve kesin bir biçimde değişmiş olacak: "gerçekten katolik oylar sonuçta hristiyandemokratlara gidecek". Bu doğrudan doğruya Ekonomik Erke karşın Katolik Kili-

sesi'nin daha gerekli ve yönetici özellikte olmadığını gösterir. Gerçekten de köylü dünyasının artık bittiğine hiçkimsenin kuşkusu yoktur. Ve tarımın olası bir eski duruma getirilişi sonsuza dek ortadan yok olan –bu bir şans ya da şanssızlık– dinsel değerlerin geri getirilmesini sağlamaz. İşte bundan artık "katolik yerine hristiyandemokrat" deyimini kullanışım. Hristiyan demokrasisi mafyavari bir hiçlik ideolojisidir ve kiliseyi dayanak noktası olarak kaybettikten sonra kötü kokulu balmumu gibi kendini gerekli olan biçimlere göre daha doğrudan bir dayandırma yerine gerçek ekonomik erke göre, yani yeni üretim biçimine (aşırı nicelik ve gereksizlikçe belirlenen) ve onun üstü kapalı hedonistik (hazcı) ideolojisine göre (ki bu da dinin doğrudan-doğruya karşıtıdır) kalıba sokabilir.

Eski Katoliklerin eski kinizmleriyle (umursamazcılık), hristiyandemokrat yöneticiler bildiğinden şaşmaz ve cahilce bir tutumla yeni kapitalist (sağın ilk büyük gerçek devrimi) kinizmi kabulleniyor ve özümsüyorlar: ve bu onları eksiksizce yeni ve modern kılıyor, hem de herkesten daha yeni ve modern.

Bu kapitalist devrim, antropolojik bakış açısından –yani bu yeni "kültürün" temellendirilmesine ilişkin– insanlardan geçmişle bağlarını kopartmışlık ister (koruyuculuk ve ahlakçılık): Bu insanların –yaşam, davranış ve değer niteliği bakış açısından– bir düşünemezlik durumunda olmalarını ve onlara ayrıcalık tanımaya izin veren tek olası varlık davranışı olarak, onun hedonistik gerekliliğinden doğan tüketim ve doyumu tanımalarını ister.

İnsanın bir kuklaya indirgenmesinin nedenlerinden biri de doğal olarak kurnaz ve skandalcı karşıtlık-

lar aracılığıyla yaptıkları tarihtir. Çoğu kez egemen erk kendi tanrısallığının özsel kaybı (diyelim ki; iyi ya da kötü geleneksel olarak sahip olduğu) nedeniyle sıkıcı ve gülünç olur. İşte bu yüzden bu alçaltıcı indirgeme, yineliyorum egemen erki kandırmaca, demokratlaştırmaca ve hem de gelişim anlamında ileri durumda olma zorunluluğuna sokar. Tamıtamına şişirilmiş bir ilerlemenin, bir kandırmacanın, bir demokratlaştırmanın pazarlığının edildiğini zaten binlerce kez yineledim. Adlar; şeyler değil. Bu hala adları konmamış şeyler demektir.

Hıristiyandemokrat yetkililer bu kandırmacayı, bu demokratikleştirmeyi, süregelen ve buna canavarca ve yıkıcı bir gelişmenin "eşlik ettiği", bu ilerlemeyi doğrusu çok iyi beceriyorlar.

İşçilerin yaşama biçimlerinin nesnel iyileştirmesi için onların yanında olan komünistler de –bu kandırmacanın, demokratlaştırmanın, ilerlemenin şişirilmesine inanmalıdırlar– ya da gerçekten inanıncaya dek nedensiz bir iyimserlikle inanıyormuş gibi görünmelidirler. Bunun için onların sorumluluğunun çok yoğun bir biçimde arttığını söylemiştim. İlk kez İtalyan Komünist Partisi için yaptıkları duyuru, onda büyük zaferi belirlerken, pratik ve ekonomi herşeyden önce gelir ("Komünistler, gelişme için gereken düzen ve mantıklılık için bize yardımcı olun"), ama bir yandan da bu, nasıl demeli, antropolojik olarak zaten bilinçsizce bir duyurudur ("Komünistler, bize nasıl insanlar olduğumuzu anlamamızda yardımcı olun"). Bu, ikinci duyuru, komünistleri insanları özsel olarak ne olduklarını, çözümlemenin diplomatik olmayan açıklığıyla, eleştirel olarak incelemeye zorlayamayacağı değildir: onların olma biçimi yeni üretim biçiminin dayandığı o "ilk ger-

çek büyük sağ devrim" tarafından ne ölçüde belirlenmiştir?

Bu yeni üretim biçimine nasıl karşı koymalı? Bu üçte birci endüstrinin ve gereksiz iyiliklerinin karşılaştırmasında nasıl bir tavır takınmalı?

Fakat olan olmuşken, olan neyse kalır: hem de dönüşü olmayan bir biçimde. Kendisiyle hesaplaşmak için şu ya da bu biçimde gerçeklik denen şeye "alışmak" gerekiyor. Bu gerçeğin kolayca ortaya çıkan yol-yordamları var, çünkü onların kaba gücü, herkese yayılabilir ölü bir canlılıktan öte hiçbirşey değildir: eski değerlerin kaybı (her ne olursa olsun onları yargılamak isterler); bütünsel ve bütünleştiren bir burjuvalaştırma: gösterişli ve tumturaklı sıkıcılıkta bir demokratik **alibi*** aracılığıyla tüketimin onaylanışının düzeltimi; anımsanan en aşağılanmış ve sapıtmış konformizmin gösterişli ve sıkıcı bir gereklilik hoşgörüsünün alibi aracılığıyla düzeltimi.

Şimdi, sevgili Pannella, bizim gibi bir on yıldır bilincine varılan sivil zorunlulukların "tepkisiz" itkisi altında hareket etmeye devam eden içten bir demokratik istek ve gerçek bir hoşgörü adına savaşım veren insanlar var. On yıl önce "boyun eğme" ile "boyun eğmeme" sözcüklerinin anlamları derin bir biçimde ayrıydı. "Boyun eğme" sözcüğü hala karşı- reform, kleraklizm, küçükburjuva ahlakçılığı, faşizm dönemlerinde olan o tüyler ürpertici duyguya işaret ederken; "boyuneğmeme" hala tüm bunların hepsine karşı koymaya iten o olağanüstü duyguya işaret ediyordu.

---

* Alibi: başka yerde bulunuş.

Bütün bunlar, ancak, bizim tarihsel dediğimiz her türlü mantıksallığa karşı olarak, "boyuneğmeyenlerin" karşı koymasıyla değil, "boyuneğenlerin" yeni bir isteği tarafından ortadan kaldırılmış oldu (ilk büyük gerçek sağ devrim üstünde ısrar ediyorum).

Karşı reform, klerikalizm, küçük burjuva ahlakçılığı, faşizm herkesten önce yeni erke rahatsızlık veren, "kalıntılar" dır. Bunlar mıdır bizim karşısında savaşım verdiğimiz "kalıntılar"? Bu kalıntıların kurallarına göre mi "boyuneğmiyoruz"?

Dikkat et; "ilk büyük gerçek sağ devrim"in en katı özelliği yok ediciliğe dayanır: ilk yapılması gereken iş kendi yayılımına engel olan "ahlaki" bir dünyanın alanını temizlemektir.

Örneğin İtalya'daki suçluluk oranını inceleyelim. Bu toplum dışı bir çözümleme değildir. Günlük habere hapsedilecek, taraf tutan bir dünya da değil sözü edilen. İtalya'da suç oranı İtalyan yaşamının yeni koşullarından kaynaklanan, korku uyandıran ve önde gelen bir olayıdır. Yalnızca tam anlamıyla suçlular kendi başlarına bir "yığın" oluşturmaz; fakat daha da önemlisi. ***tout court**** İtalyan gençliği (küçük elit çevrelerin ve İtalyan Komünist Partisine yazılanlar hariç) artık suça eğilimlilerden oluşmaktadır. Demek ki kaybolan bir "kültürün" değerlerinin ardından bunların yerine "yeni bir kültüre ait" değerleri koyamayan dünyanın genci (bizim kendimizce biçimlendirmemize göre) ya "tüketim kültürünün" değerlerini çalım ve şiddetle kabulleniyorlar (bizim yadsıdığımız) ya da bir yandan sözde bir devrimciliğin değerlerini kabulleniyorlar.

---

* Tout court: (frans.) kısaca.

Sözün kısası, bütün bu gençler için "boyun eğmez" in "modeli" ya da simgesi geçerlidir. Onların arasında kendini "boyuneğen" olarak niteleyen kimse yoktur. Aslında, semantik* olarak, birbirleriyle yer değiştirirken sözcükler anlam kaymasına uğradılar; yeni üretim biçiminin "yıkıcı" ideolojisince onayladığı ölçüde kendini "boyuneğmez" sanan (öyle de göründüğü gibi) gerçekte "boyuneğendir"; adı geçen yıkıcı ideolojiye aykırı düşen, ondan farklı düşünen ve yeni kapitalizmin yıkmak istediği değerlere inanan "boyuneğendir" ama aslında "boyuneğmeyendir".

68 gençliği zaten şimdiki bütün suçlara etki eden "boyun eğmez" (Saygısız, alaycı, acımaz, küçümseyen "vücudun yapıbilimsel" ideolojisini ipe sapa gelmez bir biçime sokan) bir model oluşturdu, ki bu kitle, demin de sözünü ettiğim gibi her zaman için bir suçlular gizilgüçlerini barındıran bir kitledir ve daha yeni yeni değerini yitirmeye başlamıştır.

Artık eski "boyuneğmeden" ibaret olan "yıkım" bu sahte "boyuneğmeme" modelinin belirleyici ve baskın simgesidir.

İşte bu yüzden sana yazıyorum, sen kullandığın dil üzerinde anlambilimsel olarak yoğunlaşmalı, bilgiler edinmeli, yaşadıklarını göre göre derinleştirmelisin. Artık "boyuneğmezliğini" "boyuneğme" olarak adlandırmalısın. Ya da daha iyisi eğer istersen "yeni boyuneğmeyi" ve böylesi bir "yeni boyuneğmeyi" kendine model olarak sunmalısın. Buna zorunlusun..... Zorunlu musun? Özür dilerim, sen bu zorunluluğu ya da zorunlu olmamayı duygusal ve dayanışmasal bir duygu olarak ele al... Ve ben kendimi daha iyi anlatabilmek için iki güncel "" örnek" üzerine eğileceğim.

* Semantik: anlambilim.

Bu son haftalarda İtalyan "suça eğilimli yığınları" iki "durum"u – bilinçsizce ve kabaca kullandığı gibi – yaşadı.

Birincisi astsubayların yaşama koşullarını protesto eden çavuş Sotgiu'nun "boyuneğmeme" durumudur. İkincisi ise, kendisine teslim edilen, güvendiği bir tutuklunun firarı üzerine intihar eden polis Rizzo'nun "boyuneğme" durumudur.

Birinci durum çoğunluğu keyiflendirerek büyük bir üne kavuşmuş: ordu dahil herkes tarafından "tanınmış", " onaylanmış", "beğenilmiş" tir. Şimdi bu bir "boyuneğmeme" durumu mudur? Çavuş Sotgiu hiç de gereksinmesi olmadığı halde, burada kendisinin bana çok canayakın göründüğünü ve desteklediğimi açıklıyorum. Ama karşı olduğum bir şey var: o, protestosunu sanıyorum "havacı çavuşların", çavuşların ve her türdeki rütbeli askerlerin de "herkes gibi insan oldukları " yargısına dayandırıyordu: ama burada bir ilkeyi belirlemek gerekiyor. Sözü geçen "herkes" acaba gerçekten "insanca yaratıklar" mıdır? Hareket halindeki antropolojik değişim rastlantısal olarak bir "alt insan" oluşturmuş olamaz mı?

Kuşkusuz polis Rizzo 'nun bekçiliği Sotgiu'nunkinden daha "insancıl" dır. Fakat onun sorumluluk duygusu, "insan gibi insan olarak" başkalarına güveni, sonuçta, onun "boyuneğmesi" herhangi bir onayla karşılanmadı: örnek bir değer olarak, ya da daha doğrusu bir değerin "evrensel biçimi" olarak sayılmadı."Boyuneğme"nin düşüncesinin bile halk tarafından hoş karşılanmayacağı yeterince belirgin bence. Ama erkin istediği herşeye karşı çıkan biri varsa o da gerçekte polis Rizzo'dur. O herkes adına bu gerçeğe

karşı koymuş böylece de bu gerçeklik sertçe yıkılmıştır. Çünkü yineliyorum; "yıkım" yeni erkin baskın simgesidir.

Sonuçta bugünün İtalya'sı, 1945'lerin İtalya'sı gibi doğrudan doğruya yıkılmıştır. Hatta bu yıkım çok daha güçlüdür, çünkü bu içler acısı olsa da; binaların, anıtların molozları değildir artık sözü edilen;"değerlerin molozları": hem de insancıl "değerlerin" daha da önemlisi halkçı değerlerin molozları ortasında bulunuyoruz.

1945'tekiler gibi, İtalyan erkinin bugünkü zatları, yalnızca oluşturdukları yıkım için değil, herşeyden öte ereklerinin bayağılığı alçaklığı ve aptalca bilinçsizlikleri nedeniyle yeni bir Loreto Meydan'ına layık olabilirlerdi. Tabii ki – şans eseri ve büyük bir şanssızlıkla – bu olmayacak: herşeyden öte bugün bu, Loreto Meydanından doğan Direniş ve onun ardından gelen "yeniden yapılanma" isteminin benzeri gibi; varolmak ve yaşamak saygınlığı, "gelecekteki ve daha iyi yasalara" bir "boyun eğme" dir. Benzeri bir "boyuneğme" nin ve benzeri bir "yeniden yapılanma istemi"nin olanaklılığının temelini atmak İtalyan Komünist Parti'sinin gerçek yeni büyük tarihsel görevidir. Bu aynı zamanda senin de; radikallerin de, her tek tek aydının, her tek başına ve barışçı insanın da görevidir.

18 Temmuz 1975

Corriere della Serra

Uyuşturucu: Gerçek Bir İtalyan Trajedisi

Uyuşturucu kullanmayanın gözünde, kullanan "farklı" biridir.

Bu "farklı" lar gerek her zaman sırtlarında hissettikleri ırkçı kin aracılığıyla, gerek varolabilecek anlayış ya da acıma aracılığıyla insanlık tarafından dışlanagelmişlerdir. "Farklı" olanla kurulan ilişkide hoşgörü ya da hoşgörüsüzlük.

Yalnız şu var ki farklıların farklılığının bir açıklamasını bulamadıkları için bunlara göre onlar yalnızca nefret edilmeyi hakederler. Oysa olaya hoşgörülü yaklaşanlar az ya da çok bir içtenlikle kendilerine sık sık bu "farklılığın" nedenlerini sorarlar.

Benim ve okurlarımın "hoşgörenler" tarafından olduğumuz konusunda sanırım kuşku yok. Böylece hemen şu soru ortaya çıkıyor: "Bu farklıların" uyuşturucu kullanmalarının nedenleri nelerdir?"

Tek tek bireylere ilişkin olarak olayı ele aldığımızda kuşkusuz ortaya psikolojik bir neden çıkıyor. Tek tek uyuşturucu bağımlılarını ele alıp incelediğimde – hiç bir ahlakçılık, duygusallık, yardım etme istemi olmaksızın – hemen önüme sorgulanacak somut bir yaşam serilir: çocukluğu, akrabaları, yanlışları, vs. siyle. Her aydının az da olsa sahip olduğu ruh çözümleyici bilgi onun herhangi bir tanı koyması için yeterlidir: koyulan tanı her zaman için aynıdır: ölüm istemi. Bu kişisel "son" – çoğu zaman bilinçsiz de olsa – ortaya,

geçmişe ilişkin, bütün çözümlenmiş bireysellik üstüne, onu böyle derinlemesine tutarlı ve kendi içinde bir bütünlük olan bir ışık tutar. "Farklılığın"her zaman içine girilemez, erişilemez bir kapalılığı vardır.

Tek tek bağımlılarla bir ilişki kurulamadığı durumlarda, bir bağlantısızlık varsa, bu insanca durumun somutluk oranı tarihsel olarak sorgulanamaz; tersi bir durumda ise uyuşturucu olgusu konuşulabilir, akılcı, tarihselleştirilmiş kılınır.

Uyuşturucu olgusuna ilişkin, gerçekten yetersiz deneyimlerim aracılığıyla kişisel olarak edindiğim izlenim şu uyuşturucu, her zaman bir şeylerin boşluğunu dolduran bir durumda olmuştur. Daha açık bir biçimde söylendiğinde; kültürel olarak bazı açıkların yerini doldurmuştur. Böyle dile getirildiğinde tabii aslında olay çok sınırlanmış, basitleşmiş ve genellenmiş oluyor. Ama ancak bazı şeyler yakından incelendiğinde ortaya güçlükler çıkar. Ortalama bir çizgide, çoğunluğa bakacak olursak, uyuşturucunun bir kültür boşluğundan ortaya çıkan ölüm isteminin yerini doldurduğu görülür. Kültürü sevmek için güçlü bir yaşama sevinci gerekir. Ayrıntıcı ya da daha doğrusu sınıflandırıcı anlamda kültür bir –iyi bilme– sorunudur: iyi bilme isteği de dört elle sarılma ve çılgınca bir enerji gereksinmesinden başka hiçbir şey değildir. Azıcık da olsa bu enerjiden nasibini almayan herşeyden elini eteğini çeker. Ve bundan sonra genelde ruhsal çöküntü ve duyarlık nedeniyle, ölüm istemini açıkça önüne getiren o kültürel boşlukla yazgılanan çevresinde seçkin, özel bir kültür beliren bir birey ortaya çıkar: bu boşluğun yerini de uyuşturucu doldurur. Uyuşturucu olgusunda, akılcı bilgi deneyim aracılığıyla elde edildiğinde, sözde yanıltıcı görünebilir ama herhangi bir biçimde ona benzeşiktir.

Daha yüksek bir düzeyde de buna benzer durumlar elde edilebilir: yazarlardan ve artistlerden de uyuşturucu kullananlar vardır. Bunu neden yaparlar? Sanıyorum onlar da bir boşluğu doldurmak için: ama bu kez sözü geçen basit anlamıyla bir kültürel boşluk değil iyiden iyiye bir gereksinme ve imgelem boşluğudur. Bu durumlarda uyuşturucu umutsuzluk yerine yürekliliği, alışkanlık yerine niteliği getirir. Bu bir yargı değil, yalnızca bir şey söylüyorum. Büyük sanatçıların umutsuz özenticiler noktasına geldiği zamanlar olmuştur.

Okur, buraya dek, bundan on, yirmi yıl önce kullanabilir olduğum terimlerle uyuşturucu olgusunu dile getirdiğimin farkına varmıştır; yüz yıl oluyor demememek için.

Yani sözünü ettiğim bu bireyler, kendi haklı nedenleriyle, bir kültürün geçerli değerlerinin büyük ve avutucu yararlılığından ve somut ve bireysel durumda ortaya çıkan o nesnel oluşun kandırmacalarından vazgeçerek, kendi yitimlerini seçtiler ve kendilerini kafa tütsülemeye verdiler. Sözünü ettiğim seçkin özel bir kültürdür; sınıfsaldır.

"Kültür" sözcüğü salt özel, seçkin, sınıfsal kültürü belirtmez: ayrıca ve öncelikle (etnografların, antropologların, en iyi sosyologların bilimsel kullanımlarına göre) bir ülkenin kendi bütünlüğünde bilmesi ve olma biçimi, yani bir halkın tarihsel niteliği çoğu zaman yazıya geçirilmemiş ve çoğu zaman bilinçsizce olan sonsuz kurallar dizisiyle, onun gerçeklik görüşünü belirler ve davranışlarını düzenler.

Uyuşturucuya yer olmayan tarihsel dönemler de vardır: daha doğrusu kendi ölümlerini öne almayı ve

kültürün yerini uyuşturucuya bırakışını hızlandırmayı seçen bu tek tek bireylerin "içsel" kültürel boşluğunu herkes duyumsamaz. Bu dönemlerden biri de yakın geçmişimizdir; düşündükçe bu dönemlerin aşılmış olması insanı sevindiriyor. Sözü edilen kleriko – faşist bir baskı dönemidir. (faşizmin 20, Hristiyan demokratların 30 yılı). Bu dönemde (İtalya'dan sözediyorum: ben, italyancacı ve diyalektolog* olarak hala kendi yüzkızartıcı utancımdayım) – yani pratik olarak hiç bir devrimin yapılmadığı bu ülkede – egemen sınıfın yapısı oligarşikti (Vatikan, kuzeyin büyük sanayileri ve bazı diğerleri) – ve orta tabaka ekonomik düzey olarak biraz kalkınmış büyük köle kitlelerinden başka birşey değildi, ne diyordum? bu dönemde gerçekten köylü ve ilkel sanayici İtalyan halkının içinde – değerlerin ve modellerin çok katı, "geleneğin" çok özel olduğu bir kültür– daha doğrusu bir bölgeci kültürler birliği – süregidiyordu.

Baştaki kleriko – faşist güçler tarafından bu halkı "baskı altında tutmak", bu halk geleneğinin gerçek değerlerini resmiyete dökmeye (ve dolayısıyla budalaca bir yabancılaştırmaya) ve polis gücüyle kabul ettirmeye dayanıyordu.

Böyle bir tarihsel durumda uyuşturucu olgusu ancak ve ancak bir burjuva olgusundan başka bir şey olamazdı, yani uyuşturucu özel, seçkin, sınıfsal bir kültürün boşluklarını doldurabilirdi. Onun "kültürü" ne tartışılır bir durumda, ne de krizdeydi: binlerce yıldır dememek için (her halk geleneği uluslararası gerçekliktedir), yüzyıllardır ne durumdaysa hala öyleydi.

---

* Diyalektolog: diyalektleri inceleyen bilimci.

Bugün bile Navona Alanından geçerken sıkıntılı ve belli belirsiz düşmanca sallanarak geçen bir uyuşturucu bağımlısı gördüğümde onda mutsuzluk ve küçük burjuvalığın artıklarını ve bir kitap okuyabilecekken onu haşhaş kullanmaya iten o uğursuz, gizemli çemberi duyumsuyorum. Navona Alanındaki bu karşılaşma pek de tipik değildir. Cinquecento ya da Quarticciolo Alanındaki bir barda uyuşturucu kullananları görmek daha tipiktir.

Bütün bunlarla ne demek istediğime gelince: uyuşturucu olgusu bundan 10 – 20 yıl öncesine oranla çok kökten bir değişime uğradı. Bütün toplumsal katmanları içeren bir olguya dönüştü (her ne kadar "model" olarak küçük burjuva bir yapıyı korursa da, belki de öz olarak bir "karşı çıkıştan" kaynaklanmakta).

Yaşadığımız şu dönemde, uyuşturucunun altyapısını hazırlayan "boşluk" çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Neden? Çünkü İtalya'da, antropolojik, "bütünsel" anlamında kültür yıkılmıştır, ya da yıkılma yolunu tutmuştur. Bu yüzden onun değerleri ve geleneksel modelleri, kimse tarafından ya sayılmamakta ya da yeni yeni sayılmamaya yüz tutmaktadır. Örneğin "Tanrı" ve "aile" değerleri, ki bu değerler rahipler ya da ahlakçılar tarafından kullanıldığında budalaca ve yabancılaştırılmış bir kimliktedirler, ama ***tout court*** halkçı bir yaşamsallık kazandıklarında tümüyle değerlerdir – belki de bizim adına tarih dediğimiz o düzeyin altında kaldıklarından bugün artık sayılmıyorlar: hiç bir genç artık bugün bunların adını anmaz. Bütünsel bir kültürün "bağımsız" prestijinin tüm değerlerinin çöküşü sonunda bir tür "antropolojik "değişim" üretmesi ve "topluca" bir krize neden olması kaçınılmazdı. Artık bütün toplumsal katmanlar tepetaklak olmuştur ve değer yitimi herkes için geçerlidir, ama bundan en çok

zarar görenler de yoksul katmanların gençleridir; çünkü doğrusu onlar, egemen sınıfların gençlerine göre daha kesin ve somut bir "kültürün" içindedirler.

20 temmuz 75 tarihli "Unita'da gördüğüme göre uyuşturucu olgusunu abartısız ve suçlayıcı bir kuşku tabanında çok klasik bir şema olan "toplum"la sınırlandırma eğilimi var. Aslında uyuşturucu olgusu, olgu içinde bir olgudur: önemli olan da daha vasat olan bu ikinci olgudur: hatta gerçek bir büyük tarihsel trajedidir. Yeni kültürde yerlerini bulamayan değerler ve bütünsel bir kültürün değer yitiminin sözkonusu olduğu düşüncemde diretiyorum.

Yeri doldurulamayan yitmiş değerler olgusu, ülkemizdeki tüm gençleri ilgilendirir (daha yeni belirtmenin yeri geldi: şimdilik buna en kolay olası seçimle İtalyan Komünist Partisine yazılan gençler dahil değildir). İtalyan gençleri belki de asla sağalamaz bir toplumsal yarayı oluşturuyorlar: ya mutsuzlar, ya suçlu (suça eğilimli ya da), ya ekstremist* ya da konformisttirler: ve hepsi de bu güne dek tanıyamadığımız bir ölçüdeler. Böylece, uyuşturucu bağımlısı gençlerin bir boşluğu, bir yitimi yaşamalarının, kendilerini erişilmez bir konuma getirmelerinin, yani kendi adlarına artık hiçbir şeyi kabul etmemelerinin (yeter ki alt kültürel konulardan sözedilmesin) geri dönülmez belirlenmesinin sözde öncülüğünü yapıyorlar; bu yüzden genç uyuşturucu bağımlılarına karşı sevecen değilim. Hatta onlara karşı tepeden inmeci ve güçlü bir antipati besliyorum. Bir yandan onların alt – kültürel bir hareketi yerine getirirken abarttıkları gözdağı veren çalımları, bir yandan da kaçışın, vazgeçişin, yararlanmayışın kabullenilişine duyduğum kişisel hoşgörüsüzlük var.

* Ekstremist: aşırı, uç noktalardaki.

Bu yüzden ne zaman Pannella hafif uyuşturucunun cezalandırılmaması için "boyun eğmek" davranışını yerine getirmedi, hemen aklıma yerine getirdiği benzer bir boyun eğmeme için en azından on farklı neden geldi: doğal olarak Pannella'nın daha solunda kalmış oldum. Ergeç bu nedenleri söyleyeceğim. Ama bu arada, gene de uyuşturucu nedeniyle cezalandırılmamak için verilen savaşımın (bana ağır gelen de bu); gerçek hoşgörü için savaşımın ortada ve uçta olmayan bir tavır olduğunu anladığımı söylemeliyim. Neden?

Benim aydın meslektaşlarım, herhangi bir biçimde, İtalya'nın iyiye doğru gittiğine inandıklarını belli ediyorlar. Aslında İtalya tiksinti verici bir yerdir: birkaç gün yaşadığınız yerden uzaklaşıp, geri dönmeniz bunu anlamak için yeterlidir. Barselona'dan (o kent ancak insanın sıkıntıdan nefesini keser: geçmiş boğucudur) dönerken italyanların nasıl solucanlar gibi bir uçurumda debelendiklerinin ayrımına vardım. Özellikle gençlerin İtalya'sından sözediyorum. Öyleyse eğer bilinçsizce ayrımına varan birileri varsa ve belki de alt – kültürel abartılar aracılığıyla ölmeyi seçiyorlarsa, bir toplum nasıl kendilerine böyle trajik ve çelişik bir olayı sunan kişileri yapacaklarından alıkoyabilir?

24 Temmuz' 75

Corriere della Serra

Fildişi Kulenin Dışında

Eğer varoluşcu bir durumdan "gazeteci bir tavırla" yola çıktıysam, okur beni bağışlasın. Ama farklısını yapmak benim için güç olurdu.

Sabahla öğleden sonraki çalışma saatlerimin arasındaki zamanda, Ostia'da bir evdeyim. Çevremde görültü patırtıyla ya da tersine bir sessizlikte denize girenlerin kalabalığı var. Kudurmuşçasına denizdeler.

Bana gelince – kendimi baskı laboratuvarının sağlıksız karanlığından arıtmakla uğraşıyorum – elimde Espresso. Sanki bir kitapmış gibi hemen hemen hepsini okudum.

Kalabalığa bakıp kendime soruyorum: "cahilleşme sanatında çokça tüketilmiş halk için sıkça sözünü ettiğim bu antopolijik devrim nerde? Ve kendimi yanıtlıyorum: "işte orada". Aslında çevremdeki kalabalık, on yıl öncenin halkı değil, olmak istediği ve olmayı bildiği gibi en aşağılık burjuva kalabalığı.

On yıl önce bu kalabalığı severdim; bugünse bana usanç veriyor. Özellikle gençler, beni tiksindiriyor: yeni toplumun onlara sunduğu her şeye karınlarının tok olduğuna inanan bu budala ve kendini beğenmiş gençler: kendilerinin bir de neredeyse saygıya değer örnekler olduklarını sanırlar.

Ve ben burada, yalnız, korunmasız, bu kalabalığın ortasına atılmış onun, bir laboratuvardayımışçasına önüme bütün "niteliklerini" seren yaşamına dönüşü olmayan bir biçimde karışmış durumdayım. Hiçbir şey beni ayırmıyor ve hiçbir şey beni korumuyor. Ben bun-

dan önceki dönemde, çok uzun yıllar önce bu varoluşçu durumun aynısını seçtim ve şimdi kendimi bir devimsizlik içinde buluyorum: çünkü acılar sonuçsuz ve seçeneksizdirler. Diğer yandan fiziksel olarak nerede yaşamalı?

Dediğim gibi elimde gazetem; onu inceliyorum ve onda yapay bir şeyler olduğu izlenimine varıyorum. "Beni ilgilendiren konuların aynısını yazan bu insanlar benden ne denli farklılar. Ama bunlar neredeler, nerede yaşıyorlar? "Beklenmedik bir düşünce, söylenmemiş ve sanırım gayet açıkca sözcükleri önüme seren bir elektrik çarpması gibi: "onlar fildişi kulelerde yaşıyorlar".

Espresso'da "fildişi kulenin içinde" olanlara yönelik haberlerin dışında ne bir sayfa, ne bir satır ne de bir sözcük var. (ama bu büyük olasılıkla hiçbirinde yok. Ne Panaroma'da, ne Mondo'da, ne de günlük haftalık hiçbir gazetenin günlük habere ayrılmış sayfası var). Dikkat ve ilgiye yalnızca "fildişi kulenin içinde" olan biten layıktır: gerisi tümüyle: ayrıntı, sürü, biçimsizlik, ikinci sınıftır...

Ve doğal olarak "fildişi kulenin içinde" olan biten: yani egemenlerin ve onlarla birlikte dorukta olanların yaşantısıdır gerçekten önemli olan. "Ciddi" olmak, onlarla ilgilenmek demektir. Onların entrikalarını, anlaşmalarını, suikastlerini, talihlerini; ve hatta onların "fildişi kule dışındaki" gerçekliği kavrama biçimlerini: böyle az saygın ve tam da ilgilenilmesi böyle az "ciddi" olsa da, herşey işte bu cansıkıcı gerçeklikten kaynaklanmakta.

Son iki, üç yıldır ilgilerin doruktaki ünlü kişilerin üzerinde öbekleşmesi bir saplantıya dönüşecek kadar özelleşti. Hiç bu ölçüde olmamıştı.

İtalyan aydınları her zaman "fildişi kulenin içinde " yaşamışlar; birer dalkavuk olmuşlardır. Ama aynı zamanda halkçıdırlar da, yeni gerçekçi ve bu doğrultuda uç noktada devrimcidirler:-bu, onlarda "halk"la ilgilenme zorunluluğunu yaratmıştır. Şimdi, eğer "halk" la ilgileniyorlarsa; adlarını yanlış anımsamıyorsam bu da hep "Doxa" ve "Pragma" istatistiklerine göredir. Örneğin: evkadınlarıyla ilgilenmek yakışık almaz, bunları seçmekle, çok iyi bir dalga geçilme noktasına gelinebilir: Oysa ev kadınları, sanıldığı gibi gülünç kişiler değillerdir. Ve aslında Espresso evkadınlarıyla, bu anlaşılması güç, uzak, günlük yaşamın derinliklerinde yitmiş hayvanlarla – ilgilenir – çünkü bir "Doxa" ya da "Pragma" istatistiği, son seçimlerdeki komünist zaferde onların oylarının hatırı sayılır bir önemi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu; erkin hiyerarşisinde depremlere neden olmuş, fildişi kuleyi titretmiştir.

Fanfani ya da Zaccagnini tarihe mal olurken, evkadınları gündelik habere sıkışıp kalırlar. Ama birincilerle ikinciler arasında derin bir boşluk, büyük bir olasılıkla anlaşılmaz bir" diyakroni"(zamandaşlık) ortaya çıkıyor.

Bu boşluk, bu zamandaşlık neden kaynaklanmaktadır? Neden 1945'ten sonra, hep önemini koruyan gündelik şeyler, bugün bir bataklığa gömülmüş, zihinsel bir gettoya kapatılmıştır? Tüketimin ilkeleri tarafından telkin edilen tüm olanaklı biçimleriyle gerçekten incelenmiş, sömürülmüş, tekelleşmiş, ama "resmi tarih'"le hiçbir ilişkisi olmamış olması, teslim olmamış olması yani anlamlı bir şey mi?

Soygunlar, kaçırılmalar, küçük yaştakilerin suç işlemesi, gerçek sokağa çıkma yasakları, hırsızlıklar,

sermayenin yaptırımları, nedensiz adam öldürmeler mantıktan "dışlanmış" bir somutlukta oldukları halde gene de neden asla bunların arasındaki ilişki gösterilmemişti? Ladispoli'de (ipsiz sapsız takımının tatil yeri) 17 yaşındaki iki genç, kendi yaşıtları bir diğer genci, kendilerine gereken motosiklet bujilerini vermediği gerekçesiyle tabancayla öldürücü bir biçimde yaraladılar: ve "Paese Sera" bu gündelik olaya: "Ladispoli'deki akla sığmazlık" diyerek başlık atıyor.

Bu, belki 65'te mantıkdışı birşeydi. Oysa bugün normal olandır. O başlık da: "Ladispoli'nin olağan halleri" olmalıydı."Pase Sera'daki bu zamandışılık neyin nesidir? "Pase Sera'nın muhabirleri Roma kenar mahallelerinde silahsız bir onyediliğe rastlamanın bir "istisna" olacağını bilmiyorlar mı? Neden hiçbir gazete Tormaroncio'da birkaç gün önce çalıntı bir "Porsche" nedeniyle, makinalı tüfekle yapılan silahlı çatışmadan sözetmiyor? Neden hiçbir gazete, 15 yaşındaki bir gencin: "bir dahaki sefere seni ağzından vuracağım" diye bağırıp, silahla bacağından vurduğu sporcu gencin yaralarının lafını etmiyor? Söylemek istediğim şu ki: neden basın, büyük kentlerde her gece meydana gelen milyonlarca suçu hasıraltı ediyor(hırsızlık ve yankesicilik de bunlara dahil) ve yalnızca artık sözünü etmemenin olanaksız olduğunu anladığını bunların arasından seçip yazıyor? Ve bunları gerçek boyutları içinde göstermeyip, bunlara kamuoyunu alıştırmaya çalışarak sunmak doğru mu?

Dozajı artırmak ve bir düzen adamı gibi incelemek istemiyorum. Gayet açık ki, "ipsiz, sapsız takımı" ancak kendi temsilcilerinin on yıl öncekine göre insanca bir değişime uğradıkları sürece beni ilgilendirir. Ve bu, ikincil bir olgu değildir. Bu, bir bütünün parçasıdır:

evkadınlarının da değişmesini içeren bütünsel bir antropolojik devrimin parçasıdır...

Gerçek soru şudur: politik ve toplumsal sorunlarla uğraşanlardaki bu gündelik haber ve us bütünlüğü arasındaki zamandaşsızlığın nedeni nedir ve neden gündelik haberin çevresinde böyle bir "olgu bölünmesi" oluyor?

"Fildişi kulenin dışında" olan herşey, nitel yani tarihsel olarak, "fildişi kulenin içinde" olandan farklıdır: sonsuzca daha yenidir, hayret uyandırıcı bir biçimde daha üstündür. İşte bu yüzden "fildişi kulenin içindeki" kodamanlar ve onları tanıtanlar –mantıksal olarak onlar da "fildişi kulenin içinde"dir – bir oyuncu gibi davranıyorlar, gülünçler ve ölümcül, kokuşmuş birer put gibiler. Kodamanlar zaten ölmüş sayılırlar – çünkü onları "vareden" güç artık yok: demek ki onların yaşamları kuklaca bir sıçramaymış.

"Fildişi kulenin dışına" çıkılırken, bu kez de yeni bir " içeriye" düşülür; yani tüketiciliğin cezaevine. Bu cezaevinin baş kişileri gençlerdir.

Söylemesi garip ama: gerçek şu: kodamanlar, üstlerinde gülünç bir maske gibi sırıtan kleriko– faşist erkleriyle, muhalefettekiler de gelişmecilik ve hoşgörüleriyle, gerçekliğin gerisine bırakıldılar.

Ekonomik erkin yeni biçimi (yani artık kilise olmadığı için klerikalist bir parti olmayan Hristiyandemokrat partinin – eğer Moro izin verirse – yeni gerçek "ruh"u) büyüme aracılığıyla, aslı olmayan bir ilericilik ve hoşgörü biçimi gerçekleştirdi. Bu sahte ilericilik ve hoşgörünün döneminde doğan ve biçimlenen gençler bu sahteliği (yeni erkin herşeyi mahveden kinimizmi) en korkunç biçimiyle ödemekteler.

İşte burada, çevremde; gözlerinde budalaca bir alaycılık, aptalca doygun bir hava, saldırgan ve yargılamaktan uzak bir serserilikle – bir acı olmadığında neredeyse eğiten bir korkuyla, bu hoşgörü yıllarında gerçek bir hoşgörüsüzlüğü yaşıyorlar...

Sözünü ettiğim Espresso'da Moravia; katil, asi bir oğlu olan, iyi bir babaya, böyle güç bir durumda, "oğlunu anlamaya çalışmaktan" başka bir şey kalmıyor diyerek konuyu noktalıyor. Trajedi yaratmamak, onu öldürmemek, kendini öldürmemek ama onu anlamaya çalışmak! Anladıktan sonra ne olacak? Soruyorum kendime; bu görkemli ahlaki liberalizm davranışını yerine getirdikten sonra ne olacak? Tabii ki herhalde Moravia'nın burada sözünü ettiği; bunu izleyen bir davranma olasılığını gerektiren, ussal yani batılı bir anlama. Diyelim ki bu baba–böceğini inceleyen bir böcek-bilimci ruhuyla – sonunda oğlunu anlamayı başarsın ve onun bir budala, bir kendini beğenmiş, bir ikircimli, bir saldırgan, bir çalım satıcı, bir suça eğilimli – ya da acınacak biçimde bir duyarlı da –olduğunu anlasın– ne yapmalıydı? Onu anladığı için sevinmeli miydi? Ama buna sevinmek tarafsızlık ve ilgisizlik gerektirir. Bunu niteleyen eyleme geçmektir. Ve bunu yapmaktan hoşlanan bir baba, o gözden düşmüş Laios* gibi

---

* Laios: Sophoklesin "Kral Oidipus" tragedyasına kaynak olarak aldığı efsaneye göre, Laios lokaste ile evlenir ve bir oğlu olur. Çocuk doğmadan Tanrı sözcüsü bu çocuğun Laios'a kendini öldüreceğini söyler. Kral çocuk doğar doğmaz bir uşağına verip dağa bıraktırır. Ama Tanrı sözü gene de gerçekleşir. Günün birinde Laios Delphoi'ye giderken yolda bir yabancıyla kavgaya tutuşur, bu yabancı kendi oğlu Oidipus'tur. Oidipus Laios'u öldürür ve Thebai'ye vardıktan sonra anası İokaste ile evlenir. Oidipus un, babasını öldürmek ve anasıyla evlenmekle işlediği, korkunç günah, nasıl haber aldığı ve nasıl cezaya çarpıldığı Oidipus efsanesi ve tragedyasında anlatılmıştır.

tozun içinde ölü kalmaya yazgılamıştır: başka bir olasılık yoktur. Demek ki anlamak pek bir şey değildir. Tam da sonunda tozların üstünde ölüp kalabilmek için, eyleme geçmek, oğluna saldırmaktan başka bir şeyi içermez. Ben, oğulları gözlemliyorum, onları anlamaya çalışıyorum ve sonunda eyleme geçerek onların hesabına inandığım gerçekliği dile getiriyorum: "Siz, gündelik olanda yaşıyorsunuz ve bu, gerçek tarihtir – belirlenmiş onaylanmış, konuşulmuş olmasa da – çünkü bizim sıkıntısız tarihimizden çok daha öndedir; çünkü gerçeklik "Fildişi kulenin dışında "dır; onun yanlı yorumlarında ve daha da kötüsü caydırıcılıklarında değil, gündelik olandadır. Ama bu gündelik olan, sizden değerlerin altüst oluşunu ister, tarafımızdan yaratılan sonuçta, erk, arı üretim ve tüketim nedeniyle sahte bir mutluluktan oluşmuş kültürünü yaratmak için kendinden önceki tüm kültürleri yıkmıştır. Değerlerden yoksun kalış, sizin yön-duygunuzu yitirmenize yol açan ve sizi insancıl olarak alçaltan bir boşluğa attı. Sizin "kitle"niz; adına, hiçbir şeyin konuşulamayacağı bir" suça eğilimliler kitle"sidir. Sizin, seçkin çevreden gelme, üstün durumdaki bir kaç sosyalist ya da radikal ya da katolik aydınınız: bir yandan umutsuzluğa, bir yandan da konformizme gömülüp kalmıştır. Geleceğe doğru atılan, başından beri – sınıfsal olarak burjuva, arkaik olarak halkçı – kayıp kültürlerden daha ötede olan bir kültürün adına, "değişik" bir kültür için savaşım veren bir kaç kişi de komünist gençlerdir. Ama onlar, daha ne kadar bu tanrısallıklarını koruyabilirler ki?"

1 Ağustos 1975

Corriere della Sera

Bir Polis Bekçisinin Bir Film Materyali Olarak İncelenmesi

Yaklaşık bir ay önce, kendisine emanet edilen tutuklunun polisin ona duyduğu güveni kötüye kullanarak kaçması sonucunda polisin intihar ettiği haberini sanırım herkes dalgınlıkla okudu.

Bu polisin bir arkadaşı, iş saatleri dışındaki boş zamanlarında araştırmalarını sürdürerek, kendi başına uzun süre pusu kurmuş ve sonunda kaçağı yakalamayı başarmıştır. Böylece intihar eden polisin ruhu, hiç olmazsa en azından arkadaşının kafasının bir bölümünde rahatlamıştır.

Bu olguyu Corriere della Sera'nın 18.7.75 tarihli basımında bir boyun eğme olgusu olarak ele aldım. Bu, yeni yeni kaybolan (her ne kadar üstünden kısa bir zaman geçtiyse de hemen hemen tümüyle kaybolan) bir kültürü belirleyen bir seri ilkeler ve değerlere boyuneğmeydi. Bu ilke ve değerler gelenekseldiler. Yani gerçekten halkçı bir evrene dahildiler ve bunun aracılığıyla yüzyıllardır işlevini koruyan bir yaşam biçimi yaratılmıştı. Ama aynı zamanda, erk tarafından sahiplenilen aynı ilke ve değerler, kleriko – faşist yapıda– ki bir polis bastırıcılığıyla yabancılaştırılmış ve alt üst edilmiş oluyorlardı. (Sözü edilen, tutarsız olmayan bir işlemdir, çünkü bu ilke ve değerler, halk yaşamının özerk anının gerçekliğinde de dinci ve ataerkil yapıdaydılar)

Şimdi, bu ilke ve değerlerin çöktüğünü yineliyorum, çünkü onları dile getirmiş ve ondan dile gelmiş kültür yerle bir olmuştur. Onlar kleriko – faşist erkin tutucu ve varlığını koruyan kanadında "billurlaşmış" biçimde bulunuyorlar. Gerçekte artık bize ne rahipler ne de generaller inanmıyorlar.

Gene de kodamanlar ve baştan çıkmışlar, olumlu anlamında halkçı görünüş gibi olsun, iğrenç anlamında kleriko – faşist görünüş gibi olsun, hala yakın geçmişin tepesine dikilirler. Bu arada sırası gelmişken, biz hala onların yaşantımızı düzenlediğine inanırız (gerçeklik üzerine düşüncelerimizi ve davranışlarımızı buna göre belirleriz.)

Polis öğrencisiyken, yetkisini ortaya koyabilecek biçimde eğitilen ve kendi masum doğallığındaki o ilke ve değerleri dönüştürülen Vincenzo Rizzi adındaki polis, güneyli yoksul ve temiz bir aileden geliyordu. Böyle bir polis örgütü tabii ki hala o ilke ve değerleri olağan gidişindeymiş gibi göstermek zorundadır. Başka türlü öğrencilerine karşı neyin adına konuşabilir ki?

Demek ki Vincenzo Rizzi "boyuneğen" bir gençti. Bu, "boyuneğmezliğin" dünyasında duyulmuş, görülmüş şey değildi." Sözde boyuneğmezlik" (erk tarafından kesinlikle tüketime gerekli olduğu için ve özellikle modernliğin garantisi olarak ve kendindinde çelişki olarak yaratılan ve yine onlar tarafından dilendiği yöne çekilebilen boyuneğmezlik) ve "gerçek boyuneğmezlik"(güçsüz devrimci grupların ve büyük suçlular kitlesinin boyuneğmezliği) olgularıyla karşı karşıya geliş sözkonusuydu.

Ben, "boyuneğmezlik" sözcüğünün değerini yitirdiğini, aslında"boyuneğerlik" sözcüğünün anlamını

hakettiğini sanıyorum. Polis Vincenzo Rizzi'nin öyküsünün, dokunaklı ve örnek bir öykü olduğu görüşündeyim.

Bir insan. bir genç, bir "kültürü" yani bir değerlerin sistem bütününü, böyle içinde el değmemiş ve özellikle billurlaşmış bir biçimde saklayabilir mi? Antropolojik anlamda bir kültürden, son fiziksel ayrıntıya dek yaşama biçimini belirleme becerisine sahip bir değerler sisteminden ne zaman sözedilir?

Bütün dünya "değişmiş" olabilir ve yalnızca bir kişinin ya da belirli bazı kişilerce oluşturulmuş grupların içinde "değişmez" de kalabilir (genellikle polis ve asker kökenliler, eski bir İtalyan huyu olan iyi niyeti, doğrusu gözle görülür bir biçimde korumaya çalışmaktalar ve bu çabalarında da tek başlarınalar).

Hayır, bu olası değil. Öyleyse, polis Rizzi de, aslında yeni erk tarafından konulan kurallara göre "gerçek boyuneğme" olan o sahte boyuneğmeme" tarafından hangi biçimde "lekelenmiş" oluyordu?

Cosima Marra, yani Vincenzo Rizzi'nin polis arkadaşı ve onun öcalıcısı bazı görüşmeler yapmada (formül olarak kendilerini gündelik olaylarla besleyen daha yumuşak gazetelere karşın, önemli gazeteler, yani fildişi kulenin gazeteleri bana göre böyle bir sonuç ortaya çıkarmıyorlar) doğal olarak arkadaşının davranışına göre daha gerçeği gizleyen bir durumda kaldı. Gerek nezaket, gerek diplomasi açısından karışmak istemedi. Bence Marra, Rizzi'nin sahip olduğu duygusal saflığa ve öğrenebilme yeteneğine sahip değil: zaten onun, üstlerinin tarafını tutmaya eğilimli kariyeristik, küçük burjuva bir bilinç yapısı var. Onun bir astsubaylık kursuna kabul edilmek için yaptığı

hazırlıklar bedavaya değil. Kendisi için en önde gelen değerin Düzen olduğu söylenebilir ki, bir tek bunun adına bile hala karşıkoyan bir ses yükselebilir ("Tanrı". "Aile", belki halkçı dünyaya ilişkin "Onur'un da yıkılıp gittiğini düşünecek olursak). Marra'nın yüzünde -- en azından görebildiğim tek fotoğrafta – (ha bire yazan bir rejisör sanki) kendini Düzen'in koruyucusu sanan lardaki, yüz çizgilerini bozan o belli belirsiz hınç ve düşmanlık okunabilir. Ama o henüz ergin bir insan değildir: gençtir, yetersizdir. Onun maceracı öcalıcı davranışı. onu tanımlamada olduğundan ya da olacağından daha güçlüdür.

Vincenzo Rizzi'nin son saatleri olan o anlar. onun sözleriyle, sanki düşsel parçalarmış gibi çok doğrudan olmayan bir sonuç veriyor.

Bu noktada, bu son saatlerin doğrultusunda – tutuklunun, kaçağın ve yakalananın bir çözümlenmesinden kaçınmamak olamaz (ne kadar düşsel olsa da). Sözü edilen adam. yeni serseri takımından değildir. O, eskilerdendir. Doğal olarak o, unutulmuş argoyu, eski ağızda "konuşmasını"bilir. Büyük olasılıkla o nüktelidir, hiç de sevimsiz. kaba değildir ve serseri takımının eski yasasını iyi bilir. sonuçta her halkçı kültürün herhangi bir diğer yasasına benzeşiktir.

Bu tutukludan da, bir fotoğrafın, bir tek fotoğrafın rehberliğine dayanarak sözediyorum. Yani o bana kendisini somatik (vücudun yapıbilimselliği) dili. fiziksel görünüşünün dili. dış görünüşünün dili aracılığıyla ortaya koyuyor.

Serseri takımından gencin, eski ya da arkaik düzeninden, yeni bir şeyler. yeni serseri takımından gence çamur ya da dışkı gibi hep sızar. Saçlar bozuk-

tur, örülmüş ve pistir; gözlerde dolmuş bir kararla birlikte (ki örnektipleri arasında en çılgın, en yücesidir) zenginlere özgü alaycı bir ışık durur; giysisi teröristçedir ve artık moda doğal olandır (kendinden daha gençler: yılan gibi susan ve kötü "işe yaramaz"lardır).

Demek ki Pietro Merletti, bozulma yolunda olan, tüketim öncesi antropolojik dünyaya ait bir kişiliktir. Hep fotoğraflardan ve onların söylediklerinin satır aralarındaki az sayıdaki, gözlemlenen gerçek ipuçlarından yola çıkarak söyleyebildiğim şu; Cosima Marra değişirken, değiştirir. Kaçan tutuklu ve öcalıcı arkadaş, intihar eden gençle ilişkilerinden dolayı birbirine kaynaşan iki kişiliktir, ve bize çok yakınlar, çok güncel ve tanıdıklar.

Kendini öldürmesinden az öncesine dek, Vincenzo Rizzi'nin, Pietro Merletti'yle , Cosima Marra'yla olduğundan daha çok dost olduğunu belirtmek gerek. Her ikisiyle de uyuşma olanağına sahipti: söylediğim nedenlerden dolayı, yani tüketim öncesi halkçı kültürden arda kalan çoğunluğa dahil yapısı nedeniyle (köylü ve altproleter). Bir yandan Pietro Merletti, diğer yandan Cosima Marra, modern dünyadan bir parça "lekelenmiş" olsalardı, Vincenzo Rizzi'nin saflığının çarpıcılı-ğından daha fazla bir neden oluşurdu.

Neden Pietro Merletti onu aldatabildi? Aynı neden adına Cosima nasıl Marra onun öcünü alabildi? Yani: onur, güven, dostluk, insan sevgisi, olgunluk, saygınlık gibi. tüketim öncesi bir dünyaya ait değerler nedeniyle. Pietro Merletti bütün bunların adına Vincenzo Rizzi'yi aldatabildi ve bütün bunların adına Cosima Marra onun öcünü alabildi.

Demek ki Vincenzo Rizzi'nin – Cosima Marra'nın parçalar halinde kendini ortaya koyan sözcüklerinde olduğu gibi – son saatlerinde belirleyici rolü olan ve onun inandığı, Pietro Melëtti'nin de bildiği ve dolayısıyla kötüye kullanabildiği değerlerdir bunlar.

Vincenzo Rizzi ve tutuklusunun, Centocelle'nin bilmemhangi lokantasında yedikleri ve yalnızca düşüncesinin bile insanın yüreğini sıkıştırmaya yettiği akşam yemeği, Marra'nın sözlerinde ışıldar. O spagetti, o kötüce şarap, Vincenzo Rizzi'nin yaşamının son anlarındaki alt içgüdülerindeki dayanılmaz yıkımı ve suçlu içkili, kadınlı eğlenceyi ortaya çıkartmış olmalı...

Polisle tutuklu arasındaki ilişkiyi belirleyen yalnızca sözünü ettiğim değerler değil: aynı zamanda sekstir de. Demek ki yeni bir kişilik çıkar ortaya: Galicchia adında bir kadın. Sözünü ettiğim Centocelle'deki o kötü lokantanın sahibesiydi yanılmıyorsam. Onun hakkında hiç bir şey bilmiyorum: gözümün önünde bir fotoğraf bile yok. Onu imgelemek için tümüyle uydurmam gerek. İmgelemimiz ise her zaman yapaydır. Ama hiç önemli değil: çünkü Galicchia'nın rolü simgesel ve düşünsel. Bu da işe yapay bir soyutluk bulaştırıyor. O gerçekten bir kadın değildir: yeni gerçekçi bir filmde olmuş olabileceği ve dolayısıyla yeni gerçekçi bir filmin yeniden yansıtmayı varsaydığı gerçeklikteki gibi – bir kadındır. Sonuç varsayımında o da arkadaşı Pietro Merletti gibi dönüştürme ve dolayısıyla yozlaştırma yolundaki tüketim öncesi kültürün bir insanı: yani, şu, çevrelerine uydukları için küçük düşürülen kızlardan olsun. Tüketim öncesi toplumun güçlü, demek ki erdemli kişilere gereksinmesi vardı. Tüketimci toplumun ise zayıf ve bu yüzden uçarı insanlara gereksinmesi vardır. Kapalı ve uzak duran kadın efsanesi

(onun eldeğmemiş olma zorunluluğu, erkeğe de eldeğmemiş olma zorunluluğunu getiriyordu) yerine her zaman buyurulmaya hazır, açık ve samimi kadın efsanesine bıraktı. Erkekler arasındaki dostluğun ve yapılanmanın göklere çıkartılmasının yerini çiftlerin ve güçsüzlüğün göklere çıkartılması aldı. Delikanlılar kendilerine hoşgörülülüğü kabul ettiren zorunluluktan altüst olmuş durumdadırlar: yani sürekli ve özgürce aşk yapma zorunluluğundan. Aynı zamanda bir zamanlar tanımadıkları ve efsaneleştirdikleri kadınlara körükörüne kabullenerek kendi "üstünlüklerini" kaptırmanın aldatılışıyla altüst olmuşlardır. Bundan başka, önceleri platonik bir biçimde homoseksüelce bir ortamda gelişen eğitiliş ya da topluma ilk adımları atış, şimdilerde genç yaşta çiftleşmeler aracılığıyla daha ilk erinliğinden başlayarak heteroseksüeldir. Ama henüz kadın binlerce yıllık kalıtımdan dolayı, özgür pedagojik bir katkıda bulunma düzeyinde değildir: o uygulanana eğilimlidir ve bugün yalnızca kadınlar ya da erkekler arasında halkçı kuralların, eski kendi kendini eğitmenin hüküm sürdüğü yerde, burjuva erkin dilediği ölçüde her zamankinden daha çok konformistik olan bir uygulaması sözkonusu olabilir (atina demokrasisi bağlamındaki olağanüstü örnektip). Demek ki tüketimcilik kadını korkuverici bir efsane sayarak belirleyici bir biçimde onu küçük düşürmüştür. Delikanlılar sokakta özenle koruyucu bir havayla elini kadının omuzuna atmış ya da romantikçe elini tutmuş yürürken, insanı güldürüyor ya da içini sıkıyorlar. Hiç bir şey tüketici çifti somutlayan bu ilişkiden daha içtenliksiz değildir.

Bundan 10 yıl önce, tutuklu Pietro Merletti eğer kirişi kırmak için bekçisi Vincenzo Rizzi'ye sevgilisiyle

iki saat geçirme olanağını vermiş olsaydı, Vincenzo Rizzi bunu kesinlikle düşünmezdi (hatta gerçekte, böyle bir üsteleme ne tutuklunun ne de bekçisinin akıllarına bile gelmezdi). El değmemişlik bir adamın yazgısının bir parçasıdır. Kadın bir düş idi ve düşler sizi bekler ya da siz onları. Cinsel birleşme, zamanı geldiğinde olurdu.

Oysa bugün, tutuklu, sevgilisiyle ***hic et nunc**** aşk yapmanın gerekliliğini gösterirken, bekçi arkadaşını hemen etkiledi. Tüketim çağının bir efsanesiyle onun aklını çelebildi. Ona yıldırıcılığıyla hakim oldu ve saf Vincenzo Rizzi ona bütün yüreğiyle kendini bıraktı: çünkü onun eski kültüründe kadın gerçekten bir efsaneydi ve o tüketimlerin dünyasının kültüründe, bu efsanenin gerçekleşmesinin sahte ve umursamaz olduğunu bilemezdi: hayvansı bir konformizm ve bir özgürlüksüzlük olduğunu da. İki kültür arasındaki sürekliliğin çözümünü göremeyen Vincenzo Rizzi kendi eski kültüründe gerçekleşmesi böylesine güç olan bir düşün, yeni dünyanın kültüründe bir mucize gibi gerçekleşeceğine inandı. Böylece, Galicchia'yla; kadın olmayan (hapisteki dostunun cezasının bitmesini bekleyen), ama kadın olan (her zaman orada hazır, çabuk, buyurulmayı bekleyen, kamu için evrensel karara uymak zorunda olan) birlikte olurken, tüketimcilik Vincenzo Rizzi'nin safça ve erdemle sürdürdüğü aynı zamanda baskıcı da olan bir değerler sisteminin bütün kurallarını, kendi karşı gelinemez kurallarından yalnızca bir tanesiyle yerle bir etti.

Doğal olarak, bütün bunlarla ilgili bir film çekilse. Vincenzo Rizzi'nin "boyuneğer'liğine kaçınılmaz bir

---

* *Hic et nunc. (lat):* burada ve derhal.

altın madalya önerisiyle son bulurdu. Bundan kuşkum yok. Bir gencin 1945'te bütün bunların adına ölmek zorunluluğunu duyması için binlerce neden vardı ve 1965'e kadar bu böyleydi: o zamanlar bunu yapmak daha kolaydı. Bugün bir gencin bunu yapması neredeyse inanılmaz bir şey. Bu "yeni boyuneğme"den beklenen boyuneğme "biçimine" hayran olmak ve bundan duygulanmak bana doğruymuş gibi geliyor.

7 Ağustos'75 **Mondo**

İtalya'da Suçluluğu Ortadan Kaldırmak İçin İki Alçakgönüllü Öneri

Gazetelerin günlük haberleri ve bizim fazlasıyla ürkmüş vicdanımızı anlaşılmaz bir biçimde dolduran değişik suçluluk olayları, yalnızca olaylar değillerdir: açık bir biçimde kitlelere yayılmış ve derin bir suçlu olma biçiminin uç noktalarıdır.

Gerçekte suçlular neo – faşistler değillerdir. Son olarak merak uyandırıcı bir olay (Circeo'da bir genç kızın öldürülmesi) herkesin vicdanını hafifletti ve rahat bir soluk alınmasına neden oldu. Çünkü cinayetin suçluları Pariolalı faşistlerdi. Öyleyse sevinmemiz için iki neden vardı: 1) Herşeyin suçlusunun her zaman ve yalnız faşistler olduğu olgusunun olumlanması. 2) Herşeyin suçlusunun her zaman ve yalnız ayrıcalıklı ve kokuşmuş burjuvalar olduğu olgusunun olumlanması. Bu eski halka özgü duygunun olumlanmasını duymanın hoşnutluğu – ahlakçı yapının ulanmasının yerleşikliğinde – yalnızca komünist gazetelerde değil bütün basında görülür. (15 Haziran'dan sonra komünistler tarafından en azından kınanacakları korkusundalar). Aslında burjuva basını Pariolalıları suçlayabildiği için gerçekten mutlu oldu çünkü onları acınacak biçimde suçlarken ayrıcalıklı kılıyordu (yalnızca burjuva dramları gerçek değerde ve önemdedir) ve aynı zamanda eski düşünceye göre suçlu olan proleterler ve altrproleterlerle ilgilenmek yararsızdır, önselci bir

anlayışla proleterlerin ve altproleterlerin suçlu oldukları zaten kesinleşmiştir.

Ben Circeo'daki cinayetin de İtalya'daki alışılmış budalaca gazetecilik saldırısının dalgalanışı çığırından çıkarttığına inanıyorum.

Gerçekten de suçluların bütünüyle neofaşistler olmadığını yineliyorum, çünkü aynı biçimde ve aynı vicdanda, 15 haziranda kendilerini komünistliğe adamış proleterler ve altproleterler de suçludur.

Torpignattaralı Carlino kardeşlerin cinayetini ya da Cinecittà'daki saldırıyı düşünün (hayvanca dövülen ve arabanın bagajına kapatılan delikanlıyı, Roma'nın kenar mahallerinde yedi genç tarafından hırpalanıp tecavüz edilen gençkızı). Bu "ünlü" suçlular – şimdilik belgelerle kesinleşmiş olduğu için Carlino kardeşleri örnek veriyorum – Pariolalı suçlularla aynı özdeş koşullu özgürlüğün tadını çıkartıyorlar; yani aynı cezasız kalışın sefasını sürüyorlardı. Şimdi eğer aynı zamanda ve aynı katılıkta, Carlino kardeşleri suçlamayarak (ve Roma'nın kenar mahallerindeki diğer binlerce genci) "serbestçe ortada dolaşmalarına " neden olan yargıçları suçlamazsak; neofaşistleri salarak "serbestçe ortada dolaşmalarını" sağlayan yargıçları suçlamak saçma olacak.

Gerçek olan şudur: uç noktadaki suçluluk olayları, kitlelerin içinde bulundukları suça elverişli ortamlardan kaynaklanmaktadır. Pariolalı ya da Torpignattaralı sapıkların olaylarının gerçekleşebilmesi için Circeo' daki sapık eğlenti, trafik nedeniyle meydana gelen hayvanca saldırganlık gibi binlerce olay gerekir.

Bana gelince, roma hakının evreninin, "kinci" bir evren olduğunu bir kaç yıldan beri söylüyorum. Bunu

iyi niyetlilerin kepazeliğiyle söylüyorum; Ve bunların nedenlerini de gösterdim (halktan gençlerin kendi ahlaki değerlerinin yitimi, yani kendi özsel kültürlerinin, davranış biçimleri v . b leriyle yitimi.) Sonra buna uygun olarak, Roma halkı gibi suça eğilimli bir evren için her zamanki halkçı ılımlılıkların değeri yoktur: en aşağılık neofaşist burjuva suça eğilimlilerinin gösterilerine karşı takındığımız her zamanki aşırı namusçu ve cezalandırıcı sertliğimizi donanmamız gerekir. Proleter ve altproleter Romalı gençler gerçekten de artık bütünüyle küçük burjuva evrenine dahildirler. Küçük burjuva modeli onlara sürekli olmak üzere belirleyici bir biçimde zorla kabul ettirilmiştir. Ve onların somut modeli, iyi zamanlarında, böyle çokça gülünç ve iğrenç hiçlikleri gibi alaycı bir biçimde küçümsenen, tam da o küçük burjuva ahmak ve yabanıl modeldir. Cinecittàlı kıza tecavüz edenler onu bir "şey" gibi kullanırken söylediklerinin kaynaklandığı olaylar vardı:" Dur bak, sana Rosaria Lopez'e yaptıklarından yapacağız".

Benim özel, günlük, varolandan deneyimim -- bir kez daha bu şeyleri yaşamayan gazetecilerin ve politikacıların saldırgınlıklarının soyutluğuna ve üçaşağı beş yukarıcılığına karşı koyuyorum – bana artık Pariolalı burjuvalarla, kenar mahalle altproleterleri arasında, gerçeğe ve onu izleyen davranışa yönelimde gerçek bir ayrım olmadığını öğretti. Aynı morarmış, gülümseyen, bilmece gibi yüz onların ahlaki anlaşılmazlığının göstergesidir (onların yitik eski değerler ve yenilerinin kazanılmamasının eksikliği arasında asılıp kalan varlıkları: kendi "işlevleri" hakkında bütünsel bir görüş eksikliği).

Doğrudan izlenimimin bana öğrettiği birşey de: bunun bütünüyle ulusumuza ait bir olgu olduğudur.

Suçluluk sorununun diğer ülkelerde de olduğu olgusuyla kendini avutmak, ancak eskimiş bir konformizme aittir: bu sorunun diğer ülkelerde de olduğu doğrudur: ama bu, burjuva kurumlarının katı ve geçerli kaldığı ve böylece bir karşılık sunmaya devam ettikleri bir ortama dayanır. Proleter ve altproleter İtalyanları yiyip bitiren ekonomik sıkıntıya karşın, özsel olarak küçük burjuvaya dönüştüren nedir? Gençler "kitlesini", suçlular "kitlesine" dönüştüren nedir? Bunun yanıtını kaç kez söyledim ve yineledim: "ikinci" bir sanayi devrimi ki aslında bu İtalya'da ilktir: umursamazca "gerçek" bir dünyayı yıkan, onu artık kötü ile iyi arasında seçme olanağının olmadığı aldatıcı bir bütünselliğe dönüştüren konformizmdir. Suçluları niteleyen belirsizlik ve onların her geleneksel içsel çatışmalarından yoksun oluşlarından üreyen yabanıllıkları. İyi ile kötü arasındaki seçim onlar tarafından yapılmadı. Bununla birlikte bir seçim zaten oldu: her türlü acıma yokluğunun, taşlaşmanın seçimi.

İtalya'da suçluluğa karşı modern yeterlilikte bir polis örgütünün de eksikliğinden yakınılır. Benim özellikle yakınacağım şey ise, bütün bunlara karşı oluşmuş bir bilincin olmayışı ve artık gerçeklikte hiçbir alıp vereceği kalmayan cafcaflı yaşamını sürdürebilmesi. Bugün artık, özellikle acıma yolunu kendilerine seçenleri yargılarken yeni bir özgür olma biçimi kurmada farklı biçimlerde ilerici olmak gerekiyor. İlk ve son olarak, hoşgörünün iflasını kabul etmek gerekir. O zaman bunun sahte bir hoşgörü olduğu ve genç kitlelerin yozlaşmasındaki en önemli nedenlerden biri olduğu anlaşılır. Yargılamayı bu sonuca göre önsel (a priori) olmayan (son on yıla dek geçerli olan ilerici a priori'ye göre) bir biçimde yapmak gerekir.

Benim suçluluğu ortadan kaldırmak için ortaya attığım iki alçak gönüllü öneri nedir? Bunlar kendi nükteli tanımları gibi hiç de kendini gizlemeye çalışmayan swiftvari iki öneridir.

1) Derhal ortaöğretim zorunluluğunun kaldırılması.

2) Derhal televizyonun ortadan kaldırılması.

Swift'in önerebileceği gibi, öğretmenler ve televizyon çalışanları heba edilecek değildir: onlar basit bir çözümle, toplumla bütünleşebilecekleri kuruluşlara yerleştirilebilirler.

Zorunlu okul, küçük burjuva yaşamının niteliğine bir başlangıç okuludur: orada, en iyi durumlarda bile gereksiz, aptalca, sahte, ahlakçı şeyler öğretirler (yani dalkavukça özyönetimin, merkezden uzaklaştırmanın, vb. nin sahte demokratikliğini uygulamaya hazırlarlar...: herşey bir dalaveredir). Ayrıca bir kavram, eğer yalnız kendi yayılımını ve derinleşmesini içeriyorsa güçlüdür. Biraz tarih öğrenmek yalnızca eğer gerçek tarihsel bir kültür olanağı olarak kendini geleceğe yansıtıyorsa anlamlıdır. Başka biçimde kavramlar çürürler. Hiçbir geleceğe sahip olmaksızın ölü doğarlar ve böylece onların işlevi, kendi bütünlüğüyle, özgür bir proleterin ya da altproleterin yerine köle bir küçükburjuva yaratmaktan başka bir şey olmaz (yani belki de kendini yeni gerçek şeyleri anlamada bozulmamış bırakan bir başka kültüre dahil olur. Oysa zorunlu okula devam etmiş birisi kendi düşük bilme çemberinin içinde tutsaktır ve her türlü yeniliğin karşısında kepazeleşir). İyi bir beş yıllık ilkokul eğitimi bir işçi ve çocuğu için yeterlidir. Bir gerileme olan bu ilerlemeye boşuna umutlandırarak bel bağlatmak

suçtur: çünkü onu öncelikle kendini beğenmiş (o iki bayağı nedenin kendine öğrettiği şeyler nedeniyle); sonra (ve aynı zamanda sıkça) sıkıntıyla aldatılmış kılar. Çünkü o iki şeyin kendine öğrettiği bir başka şey de kendi cahilliğinin bilincine varmaktan başka bir şey değildir.

Elbette beşinci sınıftansa sekizinci sınıfa daha doğrusu onbeşinci sınıfa gelinmesi herkes için olacağı gibi bence de olağanüstü bir şey olurdu. Ama bugün İtalya'da zorunlu okul doğrudan doğruya benim tanımladığım gibi olduğuna göre (aynı "Paese Sera'nın anladığı gibi bir "seksüel eğitim"in aklınıza gelmiş olacağı düşüncesi, gerçek şu ki, beni üzüyor); daha iyi günlerin umuduyla bunu ortadan kaldırmak daha hayırlıdır; yani farklı bir gelişimin umuduyla (sorunun düğüm noktası işte budur) böyle yapmak gerekir.

Televizyona ilişkin başka laf sarfetmek istemiyorum: zorunlu okula ilişkin söylediklerimse sonsuza dek çoğaltılabilir. Sözü edilen bir öğretim değil, bir "örnek"tir: yani televizyon aracılığıyla sözü edilmeyen ama "sunulan" modellerle karşı karşıyayız. Ve eğer modeller bunlarsa, artık bırakılmış ve savunmasız gençliğin suçaeğilimli ya da suçlu olmayacağı nasıl ileri sürülebilir? Sevginin çağını kapatıp, hazzın çağını başlatan, pratik olarak bir araçtan başka bir şey olmayan televizyon olmuştur. Gençlerde önüne geçilmez bir biçimde sonu suçluluğa varacak bir saldırganlığa ya da sonu mutsuzluğa varacak bir edilgenliğe (hiç de küçük bir neden değil) iten, kendilerindeki budalalık nedeniyle oluşan kendini beğenmişlik ve düşkırıklığı ve okul ya da televizyon aracılığıyla verilen modellerin erişilmezliğiydi.

Şimdi televizyona göre okulda daha fazla olan, sola yönelik her açıklık hiçbir işe yaramadı: çünkü okul ve video devletin yetki alanı içindedirler ve Devlet yeni bir üretimdir (insanlığın üretimi). Eğer ilericiler, bir halkın gerçekten antropolojik durumunu düşünüyorlarsa, zorunlu okuldaki derslerin ve televizyon yayınlarının derhal kesilmesini istemek konusunda korkusuzca birleşsinler. Bunun sonucunda hiçbir şey olmayabilir ama çok şey de olabilir: Bir Quarticcioloyuya iğrenç okulları ve bütün akşamlarını, gecelerini işgal eden televizyonu kaldırarak belki yeni bir yaşam modeli bulmasında yardımcı olunur. Başka biçimde illere geniş yetki verilmesi (merkezden uzaklaştırma) konusunda söylenen herşey önselci bir aptallık, katıksız bir dalavere olur. Quarticcioloyuya ilişkin bilgileri – herhangi bir başka "kültürel yer"in de olduğu gibi - almak için duvar gazeteleri ve Unità'ya başvurmak, onlara bunun güvencesini vermede yeterli olabilirdi: hele benzeri bir gidişte, özyönetim adına yaşam biçimini, yaşamla bir kez olsun birleştirmeye yönelirken iş bir başka anlama bürünürdü.

18 Kasım '75

Corriere della Sera

Okul ve Televizyon Üzerine Önerilerim

Moravia da yargılarıyla beni onurlandırıyor. Bunların zeki bir insanın yargıları olduğu anlaşılıyor: ama onun, her yazarın yaptığı gibi, romanlaştırmaya çalışarak, "metnin keyfine" yalnızca uzlaşmada varmaya çalıştığı da anlaşılıyor.

Doğrusu o, romancı kişiliğiyle, Circeo cinayetindeki ve Cinecittà'daki saldırıda iki olayı gördü. Bunlar billurlaşmış, saydam, etkileyici, kapalı: kendilerine özgü kusursuzluklara sahip küçük evrenlerdi. Böyle "canlı bir model" aracılığıyla o, Circeo cinayetini, 1927'de yazdığı "Tenis kulübündeki cinayet" öyküsüne benzetebilir. Buna karşılık ben de, Cinecittà'daki altproleter saldırıyı, dört Napolili gencin Accattone (Dilenci 1961) deki kadına, Maddalena'ya yaptıkları saldırıya benzetebilirim. Ama ben Napolililerin Maddalena'ya saldırısını. 75' sonbaharında Cinecittà'da gerçekleşen saldırıdan daha yakın buluyorum; çünkü burada işin içine doğrudan insancıllığı dışlamayan ayak takımının kuralları giriyor. Moravia da, 75 sonbaharında Circeo'da işlenen cinayete göre "Tenis kulübündeki cinayetin daha yakın olduğunun, bunları hiçbir gerçek tarihsel bağın birleştirmediğinin ayrımına varmalıydı. Bu ikisinin arasında, büyük niceliğe uygun bir nitelik atlaması var. 1927'de yalnızca seçkin çevrelerde dile getirilen bir suç, bugün kitleler tarafından dile getiriliyor. ***Gidiano**** temelsiz suç, bir tüketim çeşidi oldu. Kişisel bir seçim, ortak bir zorlama oldu. Bu da az şey değil.

(*) Andre Gide anıştırılıyor olsa gerek (y.n.)

Moravia ve okur "yürürlükten kaldırma" polemiğinin (hayır, "yürürlükten kaldırma" değil: "durdurulma") ve - Cinecittàlı altproterlerin yaptıkları (tehlikeli soygun, sapıklık amacına adam kaçırma, cinsel şiddet) işleri yapan dört Milanolu haydutun fotoğraflarının çıktığı aynı Corriere'ye bakıyorlar. Bunlar, bir yüzyıldan fazla bir zamandır küçük burjuva "ortamına" giren milanolu proleterler. Demek ki kare tamamlandı.

Fakat Moravia ve okur, kendi düş güçlerinin yardımıyla Corriere'nin maskesi düşmüş dört haydutun görüntülerinin bulunduğu çerçeveleri de ekliyorlar. Roma ve Milano arasındaki uzaklık, bunları sıraya koymak için yetmezdi. Hatta daha da fazlasını söyleyeceğim: o çökmüş, tehlikeli, kaygılı, mutsuz, anlaşılmaz, uğursuz, zayıf, kendini beğenmiş, her tür sınıfsal görünüşünden yoksun (ne olumlu ne de olumsuz anlamda) yüzler, aslında bugünün İtalyan gençliğinin yüzüdür.

Moravia'nın tartışmaya girdiği makalemde gayet açıkça yazmıştım. Şöyle demiştim: gençler kitlesi iyi ile kötü arasındaki geleneksel çatışmayı bilmezden geliyor. Suçlulardan da, mutsuz başarılı gençlerden de sözedilse, tepedeninmeci bir tavırla bir önyargı olarak onun seçimi, duyarsızlıktan yanadır. Mutsuzluk, küçük bir suç değildir. Moravia'nın, bugünün gençlerinin bu somut sorunlarıyla ilgileneceğini sanmıyorum tabii... Neden onu ilgilendirsin ki bunlar. O ancak uzaktan bakar. Somutluk onun ilgisini çekmez.

Pariolalı ya da Torpignattaralı sadistlerin olaylarının gerçekleşebilmesi için, Circeo'daki sadist eğlenti ya da trafik yüzünden meydana gelen hayvansı saldırganlık olaylarının binlercesinin olması gerek-

tiğini de söylüyorum bu makalemde. Bu istatiksel, sosyolojik, ideolojik olgunun, Moravia'nın ilgisini çekmesi ve tarafından gözönüne alınması gerekirdi. Eğer böyle olsaydı, gerek Circeo'daki gerek Cinecittà'daki olaylar, ona billurlaşmış, saydam, etkileyici, kapalı, mutlak olaylar olarak görüneceğine; bulanık, karışık, düzensiz, kesin, yayılan canlı nitelikte "şampiyon"ları olarak görünürdü. Demek ki o zaman, böylesine uygun, yerine oturan ve temelinde çok keyifli olan bu romansı karşılaştırmayı yapmak olanaksız olacaktı. Moravia gerçekte katışıksız dış verilerle oynar: öykünün etrafında dolanır. İçerik simgelere indirgenmiştir. Bu noktada somut olaylardan edindiğim gözlemci birikimimi ortaya koymayacağım. Yüzlerce kez, kendi varoluş biçimim aracılığıyla gözlemleme olanağı bulduğum, yüzlerce seri oluşturan, yüzlerce olayın kahramanı suratlar gördüm ve bunlar Circeo ve Cinecittà gibi uç noktadaki ve trajik olayları önceden bildiriyorlardı. Kendimi yalnızca bir şey söylemekle sınırlayacağım. Moravia için (gazetelerde olduğu gibi) Rosaria Lopez soyut bir biçimdir. Ve o, buna göre yorumunu yapar. Oysa ben, Rosaria Lopez'in erkek kardeşini uzun zamandır tanırım: kırmızı bir çekim makinası vardır ve film çekmek isteyen sıkıntılı ve sıkıntı veren bir gençtir. Görüldüğü gibi kendimi iki katıksız veriyi sunmakla sınırlıyorum. Fakat bazı ilk sosyolojik çıkarımları edinmek için başka bir şeylere daha gereksinmemiz var.

Bütün bunları öngördükten sonra (özel ve bu yüzden de somut) önemli genel noktalara gelelim. Önce tüketim uygarlığına ve onun ortadan kaldırmalarına ilişkin olanlara, sonra da benim iki alçakgönüllü önerim olan zorunlu okulu ve televizyonu ortadan kaldırmaya ilişkin olanlara. İlk noktada, Moravia, benim yaz-

dıklarım nedeniyle iki yanlış yargıya varıyor. Bu, Moravia'nın kimi kez benim söylediklerimden, aslında söylemediğim şeyleri çıkarmasından kaynaklanıyor. A) Her ne kadar kendisi, benim kafama taktığım ve ancak yeterince besbelli bir biçimde ortaya koyduğum bu iki olgu arasındaki ayrımı gayet açıkça anlasa da: Moravia, benim tüketimciliğe karşı duyduğum içten öfkeye çatarken geneldeki tüketimcilikle, İtalyan tüketimciliğini birbirine karıştırıyor. Şimdi eğer o, geneldeki tüketimciliğe karşı içten bir öfkeyle bana çatsaydı, haklı olacaktı. Ama benim geneldeki tüketimciliğe mi öfkelendiğimi anlamak için beni deniyor: yani benim benzer bir öfkeyi içeren bir yapıtımı ortaya çıkarmış oluyor. Aslında dünya kapitalizminin tüketimci evresine ilişkin ben de tam Moravia gibi düşünüyorum. Oysa eğer bana İtalyan tüketimciliğine ilişkin içten bir öfkeyle çatıyorsa, o halde konuyu çarpıtmış oluyor. Çünkü, öfke olmaksızın bundan konuşmak olanaksızlaşırdı. Tüketimci devrim hareketi İtalyan yöneticileri tarafından, suçlu bir biçimde ve gidişte tekelleştirildiğinde, nesnellik olasılığı dışlanasıdır. Moravia bende karşıtını sınıyor.

B) Moravia, tüketimci burjuvalaşmanın sosyal sınıfları ortadan kaldırmadığını söylüyor. Fakat beni asla söylemediğim bir saçmalık konusunda deniyor. Böyle bir saçmalığı içeren bir yapıtım varmış gibi gösteriyor. Burjuvalaşma sınıf savaşımının bir parçasıdır. Ve işte bu yüzden ben, ta ki bir saplantı haline gelene dek Marx'ın "soykırım", "kültürel soykırım" ifadesini her zaman kullandım ve kullanıyorum. Egemen sınıfla gelen yeni üretim biçimi ve onun yarattığı yeni bir erk ve kültür biçimi son yıllarda İtalya'da, İtalyan tarihinin özel kültürler (halk kültürü) üzerinde anımsa-

nan en karmaşık ve bütünsel soykırımını ortaya koydu. Altproleter genç romalılar kendi "kültür"lerini (bunu yüzlerce kez yinelemek zorunda mıyım?); yani kendi olma biçimlerini, kendilerini ortaya koyma biçimlerini, konuşmalarını, gerçeği yargılama biçimlerini yitirdiler. Onlara (tüketici) bir burjuva hayatı modeli verilmiş oldu. Klasik bir söyleyişle onlar bozulmuş ve burjuvalaştırılmışlardır. Öyleyse onların sınıfsal görünüşleri artık kültürel değil, tümüyle ekonomiktir. Birbirine bağımlı sınıfların kültürü artık sözkonusu değildir. Sözkonusu olan yalnızca birbirine bağımlı sınıfların ekonomisidir. Şu uğursuz makalelerimde genç proleterlerin ve altproleterlerin vahşi mutsuzluklarının ya da saldırgan suçlularının özellikle kültürel ve ekonomik koşullar arasındaki dengesizlikten ve gözboyayıcı bir yaşam biçimi iyileşmesiyle maskelenen, direnen yoksulluk nedeniyle gerçekleşmesinin olanaksız olduğu (benzetme değilse eğer) burjuva kültürleri modellerinden kaynaklandığını sonsuz kereler yineledim.

Şimdi geçelim zorunlu okul ve televizyon konularına. Bu arada benim yürürlükten kaldırmayla ilgili "iki alçakgönüllü önerim", açıkça geçici bir yürürlükten kaldırmayı dile getiriyordu. Kesinlik kazanması adına şöyle söylüyordum: "daha iyi günlerin bekleyişinde: yani bir başka gelişimin - işte sorunun düğüm noktası". Başka sözcüklerle dile geldiğinde İtalyan Komünist Partisini, solun en güçlülerini v.d.ni kaynak görüyordum... Eğer "gelişimin" dönüşümüne gerekliyse, okulun ve televizyonun kökten bir gözden geçirilmesinin yararından kimse kuşkuya düşmemeli.

Böyle kökten bir yenileştirmenin bekleyişinde, (bunun ütopik olduğunu bilmeme karşın, buna kesin-

likle inanmış durumdayım) zorunlu okuldan önce televizyonu ortadan kaldırmak daha iyi olurdu: çünkü geçen hergün, televizyon izleyicileri için öğrencilere göre daha ölümcüldür.

Bu noktada Moravia'yla (onun da zaten düşündüğü gibi) tümüyle aynı düşüncedeyiz. Gerçekte benim "yürürlükten kaldırma" önerim, kökten bir düzeltme için bir metafordan (benzetme) başka hiç bir şey değildir: Moravia da, ben de böyle bir reformun amacında elbette, aynı düşünceleri paylaşmaktan başka bir şey yapamayız.

Yalnız dün, - Lecce'de ki bir seminerde - öğretmenlerle çıkan bir tartışmada, zorunlu okulun olması gerektiğini belirtiyordum: bu nedenle Moravia'yla hemen hemen aynı şeyleri söylüyordum (tabii böylesi bir yeni zorunlu okula malzeme olarak, rehber okulu, iyi davranış kurallarının yasalarını, her tipteki bürokratik sorunları, kentleşmeye ilişkin öğeleri, ekolojiyi, temizliği, seksi, v.d.ni ekliyordum. Ve özellikle çok okumayı, özgürce yorumlanmış serbest okumayı öneriyordum).

Televlizyona ilişkin kökten düzeltme önerim ise şöyle: televizyonu partici kılmak yani kültürel olarak çoğulcu kılmak gerekiyor. Bu tek çıkış yoludur, ancak böyle sahip olduğu korkunç karizmatik değerini ve hoşgörüsüz resmiyetini yitirebilir. Ayrıca - gayet iyi bilindiği gibi - partiler televizyon erkini (şimdiye dek alçakça yaptıkları gibi) bölerken, saman altından su yürüterek televizyonun içinde parçalanırlar. Öyleyse bunu demokratik kılmak aracılığıyla uygulamak ve günışığına çıkarmak gerekir. Her partinin kendi yayınlama kuralları olabilmeliydi. Ezilmiş olduğu kadar da pohpohlanmış olan seyirci de yalnızca gören ve din-

leyen bir zavalı olacağına, programları seçmeye ve eleştirmeye, yani ortak bir yazar olmaya çağrılmış olurdu. Her partinin. örneğin telegazetesine ilişkin ku-ralı olmalı: çünkü televizyon izleyicisi buna katlanıp duracağına, haberleri seçebilmeli ve diğerleriyle karşılaştırabilmeli. Hatta diyeceğim şu ki, Parti başka programları da yönetmeli (tabii ki Parlamentodaki temsilciliğine oranla). Şaşırtıcı bir rekabet doğardı ve programların (olağanüstü olanların bile) düzeyi bu çarpışmadan dolayı yükselirdi. Haydi bakalım.

Dipnot: Moravia'nın bana romanvari bir biçimde kapitalizmin ardılı olgusu olan genel tüketimciliğe karşı teolojik bir kin sahibi olduğum yüklemesi (yüklemek, yineliyorum, haksızlık, çünkü benim teolojik kinimin tümü İtalya tüketimciliğine karşıdır, televizyona karşı değil İtalyan televizyonuna karşıdır, zorunlu okula karşı değil zorunlu İtalyan okuluna karşıdır) beni, Yeniçağ öncesi bir düşünürle denk tuttuğunu gösterir; eh, bu da bir şeydir. Aksi halde Moravia beni katolik ilan ederdi (bu tanımdan katolikler neredeyse öfkeye kapılacaklar ya da birer Donkişot kesilecekler ya da tarafları savunmasız kalacak). Eğer bu romansı niteliklere bazı anlamlar yüklenebilse, yani reformist, Luterci gibi - o zaman doğru olurdu - çünkü yeniçağ öncesi bir düşünür olmak bunlara doğru atılan niteliksel bir adımdır.

29 Ekim 75 **Akşam Postası**

Italio Calvino'ya Luterci Bir Mektup

Sen 8 Ekim '75 tarihli Corriere della Sera'da diyorsun ki: "Circeo'daki cellatlığın sorumluları çok sayıdalar ve yaptıkları tümüyle doğal bir şeymiş gibi, arkalarında onları içine alan ve hayranlık duyan bir ortam ve mantık anlayışı varmış gibi davranıyorlar."

Peki ama neden?

Sen diyorsun ki: "Bugünün Roma'sında ürkütücü olan bu canavarca örneklerin artık baskıcı zorlamalara bir meydan okuyuşun korkusuzluğunda, mutlak bir hoşgörü havasında meydana gelmesi..."

Peki ama neden?

Sen diyorsun ki: "Gerçek tehlike, toplumumuzun kanserli yollara yayılmasından kaynaklanıyor..."

Peki ama neden?

Sen diyorsun ki: "... ahlaksal gevşeklikten ve toplumsal sorumsuzluktan (İtalyan burjuvazisinin bir tarafınca sahip olunan) uygulamaya kötü davranışlar ve adam öldürme olarak geçişe bir adımdan fazla bir şey yok..."

Peki ama neden?

Sen diyorsun ki: "Öyle bir dünyada yaşıyoruz ki, kişinin adam öldürmedeki ve küçük düşürülmesindeki "escalation"* tarihsel gelişiminin en göze çarpan örneklerinden biridir (bu durumda politika ve seks suçluları indirgenebilir ve iyimser tanımlar gibi görünüyorlar diyorsun)."

---

* Escalation (fransızca): sınıflandırma.

Peki ama neden?

Sen diyorsun ki: "zalimlik konusunda her an nazilerden daha beter bir duruma gelinebilir."

Peki ama neden?

Sen diyorsun ki: "başka ülkelerde de kriz aynıdır, ama daha katı toplumlarda farklı yoğunlukta izler bırakıyor."

Peki ama neden?

Ben iki yıldan fazladır bu nedenleri anlatmaya ve halka yaymaya çalışıyorum. Ve en sonunda her seferinde beni çevreleyen suskunluktan öfkeye kapıldım. Benim ortaya konamayan Katolik bir "refoulement"im*. bunun yalnızca bir dava haline gelmesine neden oldu. Hiç kimse daha ileri gitmemde, açıklama girişimlerimi derinleştirmemde yardıma yeltenmedi. Şimdi Katolik olmaktansa susmak yeğdir. Örneğin Giuseppe Branca'nın, Livio Zanetti'nin, Giorgio Bocca'nın, Claudio Petruccioli'nin, Alberto Moravia'nın suskunlukları... Onları senin pek anlaşılmaz bir sıkıntıyla tanımladığın, bu İtalyan koşulunun suçlularına karşı dava önerimle kişisel olarak çağırdığım halde ilgilenmediler: sen, böylesine ılımlısın işte. Ve senin suskunun nedeni yayınlanan yazılarımdan çok katolikliğindendir. Ve solun katoliklerinin susması onların bu yapısından kaynaklanmaktadır (onlar, en nihayet, reformist olarak tanımlanma cesaretini göstermeliydiler, hatta daha çok cesaretle hala luteryen olduklarını. Üç yüzyıl sonra, bunun zamanıydı...)

Bırak sana neyin katolik olmadığını söylesinler. Oysa konuşan ve en azından yaşayan bir şeylerden

---

* Refoulement (fransızca), yeniden yıkım.

örnekler vermeye kalkışan, daha derin bir suskuyla çevrelenmiştir. Suspus durmayı beceremedim, senin de şu anda bunu beceremediğin gibi. "Susabilmek için çok konuşmuş olmak gerekir" (Çinli bir tarihçinin şaşırtıcı bir biçimde dile getirdiği gibi). Öyleyse konuş, birkez olsun. Neden olmasın?

Sen Lietta Tornabuoni'nin ya da televizyona kafası bozulmuş bir gazetecinin yapacağı gibi içinde olayların ve olguların açıklamaksızın dizildiği bir "cahier de doléances"*yazdın.

Neden?

Öyle de olsa, senin "cahier"in** hakkında, açıklamaların olmayışının dışında eleştirecek noktalarım var.

Senin "burjuvazi tarafı", "Roma", "neofaşistler" konusundaki "vurun abalıya" mantığını eleştiriyorum.

Bu, senin bir zamanlar değerleri olan bilgilere dayanmandan apaçık belli oluyor. Bu bilgiler (sana bir başka mektubumda da sözünü ettiğim gibi) bizi kleriko - faşist bir meydan okumaya yüreklendiren ikramiyeler oldu. Laik, akılcı, demokratik, ilerici bilgiler. Oldukları halleriyle bir değerleri yok artık. Çünkü tarihsel gelişim devam etti ve o bilgiler nasıl idilerse öyle kaldılar.

"Burjuvazi taraflarını" hala suçlu olarak görmek çok eski ve mekanik bir tavır, çünkü, bugün, burjuvazi on yıl önceki halinden çok daha beter bir durumda. fazlasıyla iyi. Hepsi. Pariolalı da, San Babilalı da buna dahil. Neden çok kötü demenin bir faydası yok (zorbalık, saldırganlık, "başka"sının aynı görüşte olmayışı, ırkçılık, bayağılık, hayvansı hazcılık), neden daha iyi

---

* *Cahier de doléances:* şikayet defteri

** *Cahier:* defter

demenin de (belli anlamda bir laiklik, bazı çevrelerin değerleri bir anlamda kabulü, referandum oylamaları, 15 haziran oylamaları).

Roma'dan bir suçlu gibi sözetmek, Torinoluların, Milanoluların Roma'yı açık, ırkçı gösterilerle her türlü bozulmanın merkezi saydıkları 50'lerin en katışıksız yıllarına damgalamaktır. Bugün Roma Pariola'sıyla, Milano'nun San Babila'sıyla ya da Torino'suyla olduğundan tümüyle daha kötü durumda değildir.

Neofaşistlere gelince, sen kendi kendine onlara ilişkin ilkelerin yoğun bir biçimde yaygınlaştığına karar vermişsin: ve sözünü ettiğin (benim de ta ne zamandır söylediğim) olabilir nazi acımasızlığı yalnızca onlarla ilgili değildir.

Senin "açıklamasız defterin" hakkında eleştirecek bir nokta daha var.

Pariolalı neofaşistleri burjuva oldukları için ilginden ve öfkenden ayrıcalıklı tuttun. Burjuvazinin yeni çocukları oldukları için, onların suçluluğu sana ilginç göründü. Bunları günlük haberin ürkütücü karanlığından, entellektüel yorumun ışığına çıkartıyorsun, çünkü onları zaten toplumsal sınıfları korur değil mi? Bana öyle geliyor ki sen, bütün İtalyan basınının gördüğü gibi, Circeo'daki katiller konusunda, onların ayrıcalıklı yapısına ilişkin duruma göre davrandın. Aynı şeyleri Roma'nın kenar mahallelerinin "yoksulları", ya da Milanolu, Torinolu göçmenlerin "yoksulları" yapmış olsaydı böylesine çok ve bu biçimde konuşulmazdı. Neyin adına? Irkçılığın... Çünkü kenar mahalleli ya da göçmen "yoksullar" birinci sınıf suçlu sayılırlar.

Sözün kısası, kenar mahalleli ve göçmen "yoksullar", yani halkın genç kesimi, Pariolalı gençlerin

yaptıkları şeylerin aynısını yapabilirler ve gerçekten de yapıyorlar (günlük haberlerin etekleri tutuşmuş biçimde sözünü ettikleri gibi): ve senin "tanımlayıcılığının" öznesi olan aynı ruhsal kimlikle hem de.

Roma kenar mahallelerinin gençleri, aynı Circeo'dakiler gibi her akşam esrar çekerek, kadınlı eğlenceler düzenliyorlar.

Rosaria Lopez'in öldürülmesi, büyük bir olasılıkla istemeksizin gerçekleştirildi (bunu tümüyle hafifletici bir neden saymıyorum tabii): her akşam gerçekten de, kaba bir törensel sadistlikte işler karıştırıyorlar.

Cezasız kalmış bütün bu yıllarında, burjuva ve neofaşist suçlular için, cezalandırılmamış kenarmahalleli suçluları kıskanacak bir şey yoktur. (Torpignattaralı Carlino kardeşler, Pariolalıların sahip olduğu aynı özdeş koşullu özgürlüğün tadını çıkartıyorlardı). Cezalandırılmama 15 Haziran'dan sonra inanılmaz biçimde ömrünü tamamladı.

Bütün bunlardan yani "kongrenin" burjuvazinin (romalı) (neofaşist) bazı katmanları tarafından ülkeye ve böylece halka, hastalığı bulaştırarak yayılmasından ne çıkarmak gerekiyor?Yani bu bozulmanın, epey uzak ve çekirdeğini oluşturan bir karanlığının olmasından... Ve işte yine bitmez tükenmez yinelemelerime geldim.

Üretim biçimi değişti (büyük nitelik, gereksiz iyilikler, hazcı işlev). Ama üretim yalnızca mal değil, beraberinde toplumsal ve insani ilişkiler de yaratır. "Yeni üretim biçimi", antropolojik olarak insanı değiştirirken (İtalya'nın sözkonusu durumunda olduğu gibi) demek ki yeni bir insanlık ya da "yeni bir kültür" yarattı. Aynı "yeni kültür", kendinden önceki geleneksel burju-

vasından, çeşitli bölgesel ve halkçı çoğunluktakilerine dek tüm kültürleri umursamazca soykırıma uğrattı. Burjuvazinin yeni türüne ait olan modelleri ve değerleri, yıktığı modellerin ve değerlerin yerine koydu. Demek ki burjuvazinin çocukları bunları gerçekleştirmede ayrıcalıklıdırlar ve bunları gerçekleştirirken (kendilerinden emin olmayarak ve böylece saldırganca) kendilerine ekonomik olarak bunu yapmaya zorunlu oldukları örneklere dayanırlar ve işte bu nedenle kurtçuklara, vahşi taklitçilere indirgenmiş olurlar. Onların SSvari kiralık katil doğaları işte bundan kaynaklanıyor. Olgu, bütün ülkede böyle seyrediyor. Sorunlar açık bir biçimde ortada... Açıklık dediğim zaman, benim burada bir telgraf metni gibi düzenlediğim tabeladan bir sonuç çıkmayacağını kabul ediyorum. Ama eğer beni yanıtlamak, tartışmak, karşılık vermek istiyorsan, sen kendini nasıl ortaya koyacağını gayet iyi bilirsin. En sonunda, bunu yapmanı istiyorum senden.

Dipnot: Böylesi bir işleme, politikacılar güçlükle kazandırılabilir. Onlarınki salt bir ayakta kalabilme savaşımıdır. Savaşım verdikleri yerde, (kendileri ya da başkaları için, bu hiç farketmez) tutunmak ve devreye girmek için hergün bir dayanak noktası bulmak zorundadırlar. Basın, onların içinden çıkılmaz günlük haberlerini gayet sadık bir biçimde yansıtır. Bu noktalarda kasırga ele geçirilmiş ve bozguna uğratılmıştır. Basın, sadık bir biçimde, büyülü sözcükleri ya da gerçek politik perspektiflere indirgenerek tutunan, katışıksız laf kalabalıklarını da yansıtır. Bu yansıtışın gazeteci yazarları, ne kadar "güvenilir" olduğu belli olmayan bu abartının, bu katışıksız günlük haberlerin suç ortakları gibi görünürler. Fildişi kulenin çevirdiği dolaplar; işbirlikleri, entrikaları, dalavereleri ciddi olaylar gibi görünürler.

Birazcık yansız bir bakışla, bunların trajikomik çarpıtılmalar ve doğal olarak açıkgözce işlenmiş yakışıksız şeylerden başka bir şey olmadığı anlaşılır.

Sendikacıların çok fazla bir yardımı olamaz.

Olmakta olanın anlamını sezme, kavrama olanağına –keşke bunları bilmek zorunda olmasalardı– ancak bunların çıkarına ve suç ortaklığına uzak olan platonik aydınların (ekliyorum: marksistlerin) sahip olmaları gerektiği ortadadır. Gün, onlara bunu zorunlu kılmaktadır. Bu bilim adamları, gerçekliğin Doğa gibi kesin olduğu tek bilimin terimleriyle yani Ekonomi-Politiğin diliyle bunları yazıya aktarmanın yükümündedirler.

Mondo '75

Bir Radikal Parti Kongresi

Önsöz

Öncelikle neden burada olduğumun gerekçelerini sıralamalıyım. Bir radikal olarak burada değilim. Bir sosyalist olarak da değil. Bir ilerici olarak da değil. Ben İtalyan Komünist Partisine oy veren ve yeni kuşak komünistlerden çok şey umudeden bir komünist olarak buradayım. En azından, radikallerden olduğum kadar genç kuşak komünistlerinden umutluyum. Yani o pek çok istek, akıldışılık ve belki de serbestlik, gerçekliği üzerinde özgürce - belki de Wittgensteinvari bir gözle - düşünebilmemiz için, bir boşluk kalmasına izin veriyorlar.

Örneğin: artık resmi Komünist Parti, demokratik yönetimi, ***sine die**** kabul ettiğini bildiriyor. O halde bu kuşkulara sahip olmamam gerekir: İtalyan Komünist Partisi'nin biçiminin özgün saflığına uyum içindeki - ya da dilersek biçimsel uzlaşmasının diyebiliriz -, 30 yıldır onaylanan ve kullanımında uzlaşılan demokratik yöntemden kaynaklanmıyor tabii ki kuşkularım. Yalnızca, demokrasinin laik dininden kuşku duymaktayım. İtalyan Komünist Partisi'nin, hristiyan demokratların demokratikliğini dayanak olarak aldığından kuşku duymak kendi değerini düşürmek olurdu, öylesine İtalyan Komünist Partisi'nin, örneğin radikallerin demokratikliğini dayanak aldığı konusunda anlaşmak gerekir.

---

* Sine die (lat): amaçsız.

Birinci paragraf

A) En değerli kişiler, haklarına sahip olmasını bilmeyenlerdir.

B) Haklarına sahip çıkmasını bilip de, onları savunmayanlar ve üstelik bundan vazgeçenler de değerli kişilerdir.

C) Başkalarının hakları için (özellikle bunlara sahip olmayı bilmeyenler için) savaşım veren kişiler de yeterince sempatiktirler.

D) Toplumumuzda sömürülenler ve sömürenler vardır. Öyleyse durum, sömürenler için çok çok kötüdür. Hakları olduğunu bilmeyen değerli kişilere, bunları bildirmeyi kendine görev bilen, kendilerini bununla yükümlü sayan aydınlar vardır; hakları olduğunu bilip de bunlardan vazgeçenleri, vazgeçmemeleri için dürtükleyenler; başkalarının hakları için savaşım vermek adına herkesi tarihsel içtepiyi dinlemeye iteklerler. Sözün kısası, sömürülenlerle sömürenler arasındaki olayda sürtüşmeye ve tartışmaya girmeksizin kabullenilecek olan, mutsuz olanların sömürülenler olduğudur.

Bir yüzyıldan fazladır aydınlar tarafından üstlenilen bu rolü, son yıllarda, aydınlar arasından ayrılan gruplar açıkça bir hırsla böylesi bir rolü aşırı uçlara götürmeye çalışmakta. Ben de kendimi bu ekstremistlerin gençlerine ve değerli kıdemlilerine dahil sayıyorum.

Bu ekstremistler (bunların yalnızca üst düzeylileriyle ilgilenmek istiyorum), kendi haklarının bilincini halka yaymayı, - neredeyse bir çömez tavrıyla, ilk ve son temel gerçek olarak ortaya koyduklarını söyleyebilirim. Bunu duruma göre kararla, öfkeyle, umutsuz-

lukla, en iyimser ya da kundakçı sabırla gerçekleştiriyorlar. Yalnızca (değerli bilgisizlere) kendi haklarının bilincini yaratmaktan değil, aynı zamanda bunları elde etmenin isteğini yaratmaktan ve bu anlamda yapılacak propagandanın da yararından sözedildiği belli.

İkinci paragraf.

Meslekten politikacıların ve tarihçilerin - romalı feministler hariç - ; yalan yanlış isteklerine başkaldırarak, bu yaz, kuzeyde bir kentte yapılan politik bir tartışmaya katıldım. Sıcak ve şarkılarla dolu gecede, her zaman olduğu gibi bir grup genç, tartışmayı sokaklarda sürdürmek istedi. Bunların arasında bir yunanlı vardı. Hani şu sözünü ettiğim "sempatik" ekstremist marksistlerdendi.

Onun sempatiyle dolu yapısında, belli bir biçimde gösterişli olmanın ve ayrıca ekstremist alt kültürün bütün göze çarpıcı kusurları kendini ortaya koyuyordu. Giyimiyle pek ele avuca gelir bir yanı olmayan bir "erişkin" di; üstelik belki de biraz sersericeydi. Ama aynı zamanda da Menippo ve Aramis arası, tam bir düşünür sakalına sahipti. Fakat omuzlarına dek uzanan egzotik ve usdışı saçları, sakalına ilişkin muhteşem olası işlevini yola getirir bir havadaydı ; onda Brahman felsefesinin kendini çabuk ele vermezliği ve gurumparamparra'ların kibirli dahiliği vardı.

Yunan genci, bu gösterişliliğini en eksiksiz özeleştiri yoksunluğunda sürdürüyordu: sahip olduğu bu göze çarpıcı özelliklerini taşımasını bilmiyordu ve bunda doğrudan doğruya kendi haklarını bilmeyenlerin taşıdığı değeri taşıyordu...

Böylesine açıkça kendini dışarı vuran kusurları arasında en ağır olanı, halkın arasında kendi hak-

larının ve onlar adına savaşım vermenin isteğinin bilincini yaymaya olan eğilimiydi (bazı bazı hayatın, kendine, neredeyse hiç sonu olmayan uzun bir şeymiş gibi göründüğünü söylüyordu).

İşte bu yunanlı öğrencinin bilinçsiz kişiliğinde ete kemiğe bürünen ölçüsüzlük!

Burjuva kökenli ekstremist gençlerin marksizm yoluyla yaptıkları öncülük; yoksul burjuvanın zengin burjuvaya, güçsüz burjuvanın güçlü burjuvaya, küçük burjuvanın büyük burjuvaya olan bilinçsiz öfkesinden başka bir şey değildir.

Bu, sınıf savaşımı maskesiyle olan - içindeyse burjuva bilincinin cehennemini taşıyan sivil, bilinçsiz bir savaştır. (Unutulmasın ki sözünü ettiğim ekstremistlerdir, komünistler değil). Haklarına sahip olmasını bilmeyen ya da bunu bilip de vazgeçen değerli kişilerse, bu maskelenmiş sivil savaşta, her zamanki klasik rollerindendirler: yani kurbanlık hayvanlar gibi herşeyde öne sürüleceklerdir.

Bilinçsiz ikiyüzlülükle onlardan yararlanılıyor: öncelikle, bilinci kıskançlığın ve ekonomik kinin ağırlığından kurtaran bir transfer öznesi olarak; sonra da ne olduklarını bilmeyen, fanatik yoksul burjuva gençleri tarafından eski, zengin ve ne olduklarını bilen, faşist burjuvalara karşı gayet bilinçsizce karışık bir savaşın içine "saf" bir soylular ordusu gibi atılmada kullanılıyorlar.

Şunda anlaşalım: simge olarak gösterdiğim bu yunan genci (vahşi gerçeğe göre kurtarılmış) bütün sonuçlara göre, o da yoksullar gibi bir "saf" tı. Ve bu "saflık", ondaki "radikalizm"den kaynaklanan bir sonuçtan başka bir şey değildi.

Üçüncü paragraf.

Bu yüzden bunu söylemenin zamanıdır; dar anlamıyla demokratik bütünün dışında, sözünü ettiğim ve sınıfsal bir renge büründürdükleri "sivil haklar"; İngiltere'de, ABD'de, ya da laik Fransa'daki gibi ideal katı doğrucu bir demokrasi olabilirdi. "Sivil hakların" sosyalist İtalyanlaştırılması, kaçınılmaz (tarihsel) biçimde halka yaygınlaştırılmasından başka bir şey olamazdı.

Başkalarına, haklarına sahip çıkmayı öğreten bir ekstremist gerçekte ne anlatmaya çalışır? Sahip olunan eşit hakların, ipler kimin elindeyse onun tarafından kullanıldığını mı? Kendi haklarını elde etmek için savaşım vermeyi öğreten bir ekstremist, ne anlatmaya çalışır? Patronlarla eşit olarak sahip olunan haklardan yararlanmayı mı? Sömürenler tarafından kendileriyle birlikte, sömürülenlerin mutsuz kesim olduğunu öğreten ekstremist, ne anlatmaya çalışır? Sömürenlerden, sahip oldukları, eşit olması gereken mutluluktan pay istemek gerektiğini mi?

Sonuç olarak, belki de böylesi bir biçimde bir denkleştirmeyle: yani en iyi durumda, burjuva anlamında bir demokratikleşmeye erişilmiş oldu.

Böylece, burjuvazinin varlığı kadar önemli olan ekstremistlerin trajedisi, sözsel olarak marksist - leninist devrim diye tanımladıkları, burjuvazi kadar eski bir sivil savaşımı geriye götürmekten doğuyor.

Kişisel hakların gerçekleşmesi demek, bunları burjuva düzeyinde elde edeni destekelemekten başka bir şey değildir o halde.

Dördüncü paragraf.

Sınıf bilincinin, hangi anlamda marksistleştirilmiş sivil hakların bilinciyle bir alıp vereceği kalmaz? İtalyan Komünist Partisi'nin hangi anlamda ekstremistlerle bir alıp vereceği kalmaz (bazen eski bürokratik diplomasi gereği görüşmeye çağırsa da: örneğin, 68'deki Direniş'te zaten uygulamış olduğu gibi)?

Sanırım yeterince basit: söylediğim gibi, ekstremistler sömürenle sömürülen arasında pragmatik olarak marksistleştirilmiş sivil haklar için sonuçsal bir denkleştirme adına savaşım verirlerken; komünistler bir değişimin adına sivil hakların savaşımını sürdürürler. Bu değişim, kendine özgü doğası gereği sömürenle sömürülen arasındaki her olası benzeşmeyi dışlar.

Sınıf savaşımı, şimdiye dek bir başka yaşam biçiminin (yine güçlü antropolog Wittgenstein'ı anarak) yani bir başka kültürün öndeliğinin savaşımı olmuştur. Çok doğru olan bir şey var. Bu, savaşım halindeki bu iki sınıf - nasıl demeli? - türsel olarak da farklıydılar. Ve gerçekte tüketimlerin bolluğunun çağında özsel olarak da farklıydılar.

Beşinci paragraf.

"Sömürenler" in mal ürettikleri zaman ("sömürülenler" aracılığıyla) aslında insanlık ürettiklerini (toplumsal ilişkiler) herkes bilir.

İkinci sanayi devriminin (diğer adıyla: tüketimcilik, yani büyük nicelik, gereksiz iyilik, hedonistlik işlev) sömürücüleri yeni mal üretirken yeni bir insanlık (yeni toplumsal ilişkiler) da üretirler.

Şimdi, birinci sanayi devrimi, tarihinin yaklaşık iki yüz yıllık süresince, her zaman için değişebilir toplumsal ilişkiler üretmiştir.

Kanıtı mı? Kanıtı, devrimci değişim adına savaşım verenlerdeki toplumsal ilişkilerin değişebilirliğinin maddi kesinliğinden ortaya çıkar. Onlar hiçbir zaman kapitalizmin ekonomisine ve kültürüne bir seçenek getirmek adına karşı koymamışlardır; onların amacı değişimdir. Ancak bu değişim, varolan toplumsal ilişkileri ya da antropolojik biçimde söylendiğinde; varolan kültürü kökünden değiştirebilirdi.

Önce, toprağa bağımlı köylünün köleliğiyle feodal bey arasındaki ilişkide ete kemiğe bürünen "toplumsal ilişki", sonra işçiyle sanayi patronu arasındaki ilişkide ete kemiğe bürünenden çok farklı değildi: demek ki eşit biçimde değiştiğini gösteren bir "toplumsal ilişkiler" den söz edilmekte.

Ama eğer bundan sonra ikinci sanayi devrimi - sunduğu yeni yoğun olanaklar aracılığıyla değişmez özellikte "toplumsal ilişkiler" üretirse ne olur? Bu, bugün varsayılan en büyük ve belki de en trajik sorudur. Ve sonuç olarak bu, bütün ülkelerde, büyük kapitalist kentlerde kesin olarak, İtalya'da ise dramatik bir biçimde doğrulanmakta olan bütünsel burjuvalaştırmanın anlamıdır.

Bu bakış açısından Kapital'in içerdikleri göze çok tozpembe görünüyor. Eski kapitalizm tarafından zorunlu bırakılan gereksinmeler önceleri ileri gelen gereksinmelere çok benziyorlardı. Oysa yeni kapitalizmin zorlayabileceği gereksinmeler tümüyle eksiksiz bir biçimde yararsız ve yapmacıktırlar. İşte bu yüzden, bunların aracılığıyla yeni kapitalizm, tarihsel olarak insanlığın bir tipini değiştirmekle kendini sınırlamayacak ama insanlığın kendisini değiştirecekti. En kötü haliyle. eski kleriko - faşizmin yerine yeni bir teknik - faşizm

(ki gene de kendini anti - faşizm diye adlandırılması koşuluyla gerçekleştirebilirdi) yaratırken olsun; ya da artık asla olamayacağı gibi, sahte bir hoşgörü ve laisizmi, sivil hakların sahte bir gerçekleşmesini kendi hedonistik ideolojisine konu olarak yaratmada olsun; tüketimciliğin değişmez "toplumsal ilişkiler" yaratabileceğinde birleşilmiştir.

Marksist partilerin işlevini sosyal demokratlığa indirgerken yada tümüyle yeni bir tarihsel bakış açısından olsun; her iki durumda da gerçek bir devrimci değişim için ütopyaya ya da geçmişe yer kalmayacaktır.

Altıncı paragraf.

Sevgili Pannella, sevgili Spadiccia, bana karşı da herkese olduğu gibi azizce bir tavırla sabır gösteren, benim radikal dostlarım: değişim yalnızca sınıfsal bilinçte ve marksist devrimci savaşımda değildir. Değişim, kapitalist düzensizlikte kendiliğinden vardır. O, bu noktada somutluğundan, gerçekliğinden yararlanır (ya da daha doğrusu zarar görür, hem de sık sık ve kötü bir biçimde). Bu, olan ve ayrıca onda olanlar; iki kültürel veridir. Bu iki veri arasında bir aşırı gitme, sıkça da kötü bir ilişki vardır.Bunların ilişkisini egemen sınıfın kültürüyle, egemen olunan sınıfların kültürü arasındaki diyalektik ilişkiyi diyalektik bir ilişkiye dönüştürmek doğrusu bugüne dek marksizmin işlevi olmuştur. Bu diyalektik ilişki, sizin söylediğiniz gibi, demek ki artık yönetilen sınıfların kültürünün ortadan kalktığı yerlerde olanaklı olmayacak. Öyleyse üst ya da alt, her türlü kültürün korunması için savaşım vermek gerek. Sizin bütün bu yıllarda, özellikle en son zamanlarda yaptığınız bu. Ve her yerde değişik kültür

biçimleri bulmayı becerdiniz: kentin merkezinde, en ücra, en cansız, en gidilmez köşelerde. Hiç bir insani saygıyla, hiçbir sahte tanrısallıkla karşılaşmadınız ve hiçbir gözdağına maruz kalmadınız. Ne kahpeliklerden, ne romalı vergi toplayıcılarından, ne de - hepsinden söylenmek istendiği gibi - faşistlerden korkmadınız.

Yedinci paragraf

Özünde, sivil haklar, başkalarının haklarıdır. Şimdi değişimden sözetmek neredeyse sınırsız bir konuyu bildirmektedir. Kendi ılımlılığınızda ve katılığınızda ayrım yapmadınız. Her türlü olası değişim için kendinizi tehlikeye attınız. Böylece bir gözlem yapılmış oldu. Çoğunluğa ilişkin bir değişim var, bir de azınlığa ilişkin bir değişim. Diyalektik ve tehlikeli bir değişimin ortadan kaldırılması olarak, egemen olunan sınıfın kültürünün yıkılmasına ilişkin sorun, çoğunluğu ilgilendiren bir sorundur. Bu ayrılma, çoğunluğun sorunudur. Bu düşük, çoğunluğun sorunudur. Gerçekte, çoğunluğu oluşturanlar, işçiler ve köylüler, karı - kocalar, babalar ve analardır. Değişimin genel savunuluşu doğrultusunda, ayrılma doğrultusunda, düşük doğrultusunda büyük başarılar elde ettiniz. Bu - çok iyi bildiğiniz gibi - büyük bir tehlike oluşturuyor. Sizin için - siz nasıl tepki gösterileceğini çok iyi bilirsiniz - oysa, özellikle daha yüksek olması gereken kültürel düzeylerde, şaşmaksızın daha kötü tepki gösteriliyor. Bütün bunlarla ne demek istiyorum?

İlk paragraflarda sözünü ettiğim sivil hakların ekstremistler tarafından marksistleştirilmiş edinimi aracılığıyla - sivil haklar yalnızca bilince ilişkin değil, aynı zamanda ilerici inancın bütün İtalyan yönetici sınıfının

gelişimini ilgilendirir duruma gelmiştir. Sözünü ettiğim sizin hayranlarınız değil. Haklı olarak gururlandığınız olgudan; en uzak ve değişik yerlere ulaştığınız kişilerden de sözetmiyorum. Sosyalist, komünist, sol katolik, geneldeki tüm aydınlardan sözediyorum, ***sic et simpliciter**:* bu aydın kitlesinde - sizin başarılarınız aracılığıyla - sizin özgürlük adına güttüğünüz sıradışı sevgi onaylandı ve konformizmin kesinliğini kazandı. Üstelik bunu (genç ekstremistler tarafından yaratılan bir "model" aracılığıyla) terörizmin ve demagojinin aracılığıyla kazandı.

Sekizinci paragraf.

Çok ağır şeyler söylediğimin farkındayım. Diğer yandan da bu kaçınılmaz. Eğer böyle değilse, benim burada ne işim var? Solun, bu uygun coşku anında - sizlere, benim için, biz aydınları önümüzdeki gelecekte bekleyen en büyük ve en kötü tehlikeyi iletiyorum. Yeni bir ***"trahison des clercs"**:* yeni bir uygun bulma; yeni bir kabullenme; oldubitti karşısında yeni bir yenilgi; hala, yalnızca yeni bir kültür ve yeni bir yaşam niteliği gibi görünse de, yeni bir yönetimin tehlikesine karşı uyarıyorum.

Sizleri beşinci paragrafta söylediklerime götürüyorum: tüketimcilik "sahte bir hoşgörü ve laisizmi, sivil hakların sahte bir gerçekleşmesini kendi hedonistik ideolojisine konu olarak yaratırken" yeni üretim biçimi tarafından ifade bulan yeni toplumsal ilişkileri değişmez kılabilir.

---

* Sic et simplicites: böyle ve basitçe.

** Trahison des clercs: çömezlerin ihaneti.

Şimdi, sizin tarafınızdan, ekstremistlerin pragmatik bir marksistleştirme aracılığıyla değiştirdiği aydınlar kitlesi, sivil haklar için verilen savaşım; ya da solun konformizmi; erk, bunların hepsini kendi ilerici yasasında bulundurarak oyununu sürdürür. İlerici bir aydın, sivil hakların gerçekleşmesinde kendi katkısının kesinliğine körükörüne inandığı sürece, zaten öz olarak, erkin her gerçek değişimi, sivil hakların sahteleştirilmiş ve bütünleştiren gerçekleşmesi aracılığıyla ona geçersiz kılarak yüklediği sosyal demokrat işlevi kabul etmiş demektir. Demek ki bu erk, ilerici aydınların, kendilerini çömez olarak görme olgusunu üstlenmelerine sıkı sıkı sarılır. Ve onlar zaten bu görünmez erke, görünmez bir kimlik belgesini ceplerine indirirken, görünmez bir onay vermiş oldular.

Bütün bunlara karşı sizin basit bir biçimde, kendiniz olmaya davam etmekten başka yapmak zorunda olduğunuz bir şey yok (inancındayım): bu da sürekli olarak, zor tanınır hale gelmekten başka bir anlam taşımaz. Büyük başarılarınızı çarçabuk unutun: istemede, değişiğinizle kendinizi özdeşleştirmede; rezalet çıkartmada, hayvanlaşmada hep karşıt olmaya devam edin.

"*Fildişi kulenin dışında* olan herşey, nitel yani tarihsel olarak, *fildişi kulenin içinde* olandan farklıdır; sonsuzca daha yenidir, hayret uyandırıcı bir biçimde daha üstündür. İşte bu yüzden *fildişi kulenin içindeki* kodamanlar ve onları tanıtanlar bir oyuncu gibi davranıyorlar, gülünçler ve ölümcül, kokuşmuş birer put gibiler... *Fildişi kulenin dışına* çıkılırken, bu kez de yeni bir *içeriye* düşülür; yani tüketiciliğin cezaevine. Bu cezaevinin baş kişileri gençlerdir."

DÜŞÜNCE DİZİSİ: 3

ISBN 975-344-001-4

Türkçesi: Filiz Özdem